KAFKA



Babaya Mektup

Çeviren
Merve Cam

PM
Panama

Babaya Mektup



Franz Kafka

Çeviren: Merve Cam

PANAMA

BABAYA MEKTUP

Franz Kafka

Panama Yayın No: 278

ISBN: 978-605-9371-67-4

Kitabın Orijinal Adı
Brief an den Vater

Genel Yayın Yönetmeni
Caner Vural

Çeviren
Merve Cam

Kapak Tasarımı
Leyla Çelik

Birinci Baskı: Ocak 2017

Baskı-Cilt: Ayrıntı Matbaası
Sertifika No: 13987
Yayıncı Sertifika No: 18439

© Bu kitabın her hakkı saklıdır.
Yayıncının izni olmaksızın çoğaltılamaz,
kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

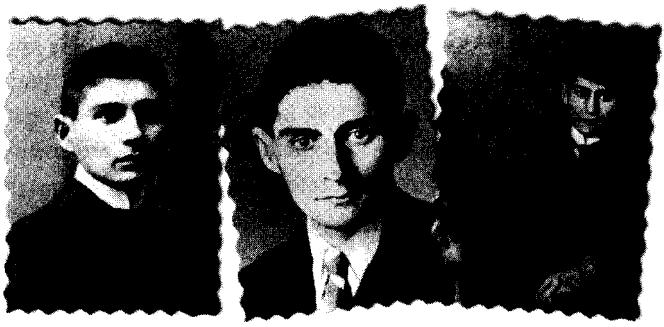
Panama Yayıncılık
Yüksel Caddesi 7A/7
Kızılay-ANKARA
Tel-Fax: (0.312) 432 14 89
www.panamayayincilik.com
info@panamayayincilik.com

Depo
Libya Caddesi 25/B
Küçükesat-ANKARA

Babaya Mektup



Franz Kafka



Franz Kafka, o dönem Avusturya-Macaristan İmparatorluğu topraklarında yer alan Prag'da, 1883 yılında doğdu. Prag'da aksesuar ve küçük eşya satan bir dükkân işleten babası Hermann ve annesi Julie Kafka, oğullarına Habsburg Hanedanı'nın başı, İmparator Franz Josef'in adını verdiler. Beş kardeşi daha olan Kafka'nın iki erkek kardeşi çok küçük yaşlarda öldü, kendisinden çok daha uzun yaşayan üç kız kardeşi ise II. Dünya Savaşı esnasında Nazi kamplarında öldüler.

Yahudi ve anne tarafından Alman kökenli olan Kafka, eğitimini Alman okullarında ve Almanca olarak aldı. İki hafta süreyle kimya okuluna gittikten sonra hukuk okumaya karar verdi ve 1906 yılında Prag'daki Alman Üniversitesi'nden hukuk diploması aldı. Bir yıllık zorunlu uygulama döneminden sonra merkezi Trieste'de bulunan İş Kazaları Sigorta Şirketi'nin Prag Bürosu'nda çalışmaya başladı.

İş yoğunluğu nedeniyle gecelerini edebiyat çalışmalarına ayırdı ve ilk defa bu dönemde uykusuzluk, halsizlik sorunları baş gösterdi, ardından gürültüye karşı hassasiyeti oluştu. Yaşadığı bu sorunlar ve çalışmalarına zaman ayıramaması nedeniyle çalıştığı yerden ayrılarak yine bir sigorta şirketi olan İşçi Kaza Sigorta Kurumu'na geçti.

Bununla birlikte yaşadığı sağlık sorunları devam etti, 1913 yılında tedavi gördü, bundan birkaç yıl sonra şiddetli baş ağrısı ve sinir bozukluğu kaynaklı bir depresyon geçirdi. 1917 yılında vücudunda verem hastalığının ilk belirtileri görülmeye başladı, ama hayatı boyunca bu hastalığı kabul etmeyip bunun psikolojik bir rahatsızlık olduğunu savundu. Hastalığı nedeniyle çalıştığı sigorta kurumundan 1922 yılında emekli oldu.

Dönüşüm ve *Dava*'yı yazdığı 1912 yılında, Berlin'de yaşayan, kendisinden dört yaş küçük Felice Bauer ile tanıştı. Kafka beş yıl süreyle yazıştığı Felice ile iki defa nişanlandı, bu beş yıllık dönem içerisinde Kafka ve Felice on yedi kez bir araya gelip yüz yüze görüştüler. 1917 yılında mektuplaşmaları ve ilişkileri son buldu. 1919 yılında tanıştığı yirmi sekiz yaşındaki Julie Wohryzeck ile kısa bir nişanlılık dönemi yaşadıktan sonra çevirmen ve gazeteci Milena Jesenská ile tanışınca Julie'den ayrıldı.

Viyana'da yaşayan Milena ile Kafka arasında yaklaşık iki senelik etkileyici bir mektup aşkı yaşandı. Bu arada Kafka'nın durumu günden güne ağırlaştı, 1923 yılında Berlin'e yerleşti, burada son günlerini beraber geçireceği yirmi beş yaşındaki Dora Dymant ile tanıştı. Tedavi için hayatının son dönemini çeşitli klinik ve sanatoryumlarda geçiren Kafka, 3 Haziran 1924'te öldü.

Ana dili olan Almanca dışında Fransızca, İtalyanca, Çekçe ve Eski İbranice konuşabilen Kafka, yakın arkadaşı Max Brod'dan, ölümünden sonra geride bıraktığı yedi öykü kitabının, üç tamamlanmamış romanının, günlüklerinin, el yazısı metinlerinin yakılmasını istemiş; Max Brod ise Kafka'nın bu vasiyetini yerine getirmeyerek, hayattayken hiçbir kitabı basılmayan yazarın yaşamının ve eserlerinin dünya tarafından tanınmasını sağlamıştır.

Schelesen

Çok sevgili babacığım,

Geçenlerde, senden korktuğumu iddia etmemin nedenini sormuştun. Her zamanki gibi bu soruya da nasıl yanıt vereceğimi bilmiyorum. Kısmen senden korktuğum için kısmen de sana karşı duyduğum bu korku, konuşurken anlamlandırabileceğimden daha ayrıntılı bir açıklama gerektirdiği için. Ve şimdi, sana yazarak cevap vermeye çalışmak da yetersiz kalacaktır çünkü yazarken bile korkum ve doğuracağı sonuçlar aramıza bir set kuracak, üstelik konunun büyüklüğü de aklımın ve hafızamın sınırlarını zorlayacaktır.

Bu konu senin gözüne hep basit göründü, en azından benim karşımda ve rastgele başka birçok insanın karşısında bu konu hakkında konuştuğun kadarıyla öyleydi. Mesele sana göre şöyleydi: Hayatın boyunca çok çalıştın, çocukların için her türlü fedakârlığı gösterdin, özellikle de benim için, sonuç olarak da ben "bir lord gibi" yaşadım; istediğim

konuda öğrenim görme özgürlüğüne sahiptim, yediğim önümde yemediğim arkamdaydı ve bu yüzden kafamı hiçbir şeye yormam gerekmiyordu. Sen bunun için bir minnettarlık beklemedin çünkü çocuklar minnettarlıklarını nasıl gösterir bilirsin ama hiç değilse bir yardım, bir anlayış işareti bekledin; bense bunun yerine odama kapanarak kendimi kitaplara, çılgın arkadaşlara ve tuhaf fikirlere gömerek senden hep saklandım. Seninle hiç doğru dürüst konuşmadık, sinagogda hiç yanına gelmedim, Franzensbad'de[1] seni ziyaret etmedim ya da içimde herhangi bir ailevi duygu beslemedim, işle ve senin diğer sorunlarınla ilgilenmedim, fabrikanın yükünü omuzlarına atıp seni yüzüstü bıraktım, Ottla'nın[2] hırçınlıklarını kamçıladım ve bugüne kadar bir kez olsun senin için kılımı bile kıpırdatmazken (sana bir tiyatro bileti bile almıyorum), alakasız insanlar için elimden geleni yapıyorum. Benimle ilgili yargını özetleyecek olursan, beni yakışıksız ya da kötü niyetli bir şeyle suçlamıyorsun aslında (belki son evlilik planlarım buna dahil değil) ama soğukluğumu, yabancılığımı ve nankörlüğümü yüzüme vuruyorsun. Ve dahası, hepsi benim suçummuş gibi, sanki her şeyi basit ve küçük bir yön değiştirme hareketiyle daha farklı kılabiliyormuşum da, senin bana iyi davranmaktan başka hiçbir suçun yokmuş gibi ayıplıyorsun beni.

---

1 Çek Cumhuriyeti'nde bir kaplıca kasabası.

2 Kafka'nın üç kız kardeşinden en küçük olanı.

Bu alışılageldik analizlerinde doğru bulduğum tek nokta, birbirimize karşı yabancılaşmamızda senin tamamen suçsuz olduğuna inanmamdır. Ancak ben de aynı ölçüde ve kesinlikle suçsuzum. Senin bunu kabullenmeni sağlayabilseydim -ikimizin de artık yaşı geçtiği için yeni bir sayfa açmak mümkün olmayacaktır- o zaman bir çeşit barış ortamı oluşabilirdi, senin sonu gelmeyen suçlamaların bitmese de en azından bir yumuşama olabilirdi tabii.

Ne tuhaftır ki anlatmak istediğim şeye dair aslında bir fikrin var gibi görünüyor. Geçenlerde bana söylediğin şeyin sebebi de bu olabilir: "Seni hep sevdim; dışarıdan bakıldığında, sana babaların çocuklarına davrandığı şekilde davranmamış olabilirim ama başkalarının yaptığı gibi yapmacık tavırlar takınamıyorum ben." Evet, baba, bana karşı içten yaklaşımından genel olarak asla şüphe duymadım ancak bu ifadeni doğru bulmuyorum. Yapmacık tavır takınamazsın, bu doğru fakat sırf bu sebeple diğer babaların yapmacık davrandığını iddia etmek ya düpedüz dar kafalılıktır ya da -ve bence bu daha makul- aramızda bir şeylerin ters gittiğini ve bundan tamamen sorumlu olmasan da bir katkın bulunduğunu söylemenin üstü kapalı şeklidir. Söylemek istediğin gerçekten de buysa o zaman anlaşıyoruz demektir.

Bugün olduğum kişinin tamamen senin etkinle gerçekleştiğini söylemiyorum tabii. Bu fazlasıyla

abartılı olurdu (ki abartmaya meyilli biriyimdir). Senin etkinden tamamen bağımsız büyümüş olsaydım da istediğin gibi biri olamazdım desem yeridir. Yine zayıf, heyecanlı, çekingen, huzursuz biri olurdum; ne Robert Kafka ne de Karl Hermann,[3] ama bugün olduğumdan çok daha farklı biri olurdum ve o zaman birbirimizle çok iyi geçinir giderdik. Dostum, patronum, amcam, büyükbabam ve hatta (bunu biraz da çekinceyle söylesem de) kayınpederim olmandan bile mutluluk duyardım. Benim için sadece bir baba olarak fazlasıyla güçlüydün, özellikle de erkek kardeşlerim genç yaşta öldükten sonra ve kız kardeşlerim çok daha sonra geldikleri için ben ilk çatışmalara tek başıma katlanmak zorunda kaldım ki bunun için de çok güçsüzdüm.

İkimizi karşılaştır: Ben, özetle ifade etmek gerekirse, sadece Kafka'ya özgü hayat, başarı ve zafer azmiyle değil; farklı bir yönde daha gizli, daha ürkekçe ilerleyen ve sıklıkla da büsbütün hayal kırıklığına neden olan Löwy'lere[4] has güdüyle harekete geçebilen Kafka temelli bir Löwy'yim. Sense, tam aksine, güçlü, sağlıklı, arzulu, gür sesli, hitabeti iyi olan, özgüveni yüksek, dünyaya tepeden bakan, da-

[3] Robert Kafka, Franz Kafka'nın kuzeniydi. Büyüleyici bir fiziğe ve başarılı bir kariyere sahipti. Karl Hermann ise Kafka'nın yine aynı şekilde başarılı olan kayınbiraderiydi (Franz'ın en büyük kız kardeşi Elli ile evliydi). Hermann Kafka, Franz'ın bu akrabalarından daha düşük seviyede biri olduğu fikrini söylemekten kaçınmıyordu.

[4] Löwy, Franz'ın annesi Julie Kafka'nın kızlık soyadıdır.

yanıklı, soğukkanlı, insan sarrafı, belli bir cömertliği olan, bütün bu üstünlüklerinin tamamlayıcısı olarak yaradılışının ve anlık öfkelerinin getirdiği hata ve zaaflarınla gerçek bir Kafka'sın. Seni Philipp, Ludwig ve Heinrich[5] amcalarımla karşılaştırabildiğim kadarıyla, dünyaya genel bakışın açısından aslında tam anlamıyla bir Kafka olmayabilirsin. Ne tuhaf, burada da net bir görüşüm yok. Onlar senden daha neşeli, daha canlı, daha kayıtsız, daha rahat ve daha az katıydılar. (Bu hususta, rastlantısal olarak, senden daha çok şey almışım ve hiç kuşkusuz sendeki dengeleyici özelliklere sahip olmadığım halde bu kalıtsal mirasa gereğinden çok özen gösterdim.) Ancak öte yandan, sen de bu bakımdan çeşitli aşamalardan geçtin; belki de çocukların (özellikle de ben) seni hayal kırıklığına uğratmadan ve evde canını sıkmadan önce (misafirler varken daha farklı davranırdın) daha neşeli biriydin ve şimdi kendi çocuklarının, Valli[6] dışında belki, sana asla veremediği sıcaklığı, torunların ve damadın verdiği için yine neşeli biri olmuşsundur.

Her halükârda, birbirimizden çok farklıyız ve bu farklılıklarımız öyle bir tehlike oluşturuyor ki benim gibi yavaş gelişen bir çocukla senin gibi yetişkin bir adamın birbiriyle iletişimi tahmin edilecek olsaydı, senin, benden geriye tek bir parça kalmaya-

[5] Hermann Kafka'nın üç erkek kardeşidir.
[6] Franz'ın üç kız kardeşinden ortanca olanı.

na dek beni ayaklarının altında ezeceğin düşünülürdü. Hoş, öyle olmadı, hayatta olup bitenler tahmin edilemez ancak belki de daha kötüsü oldu. Bunu söylerken senden şunu asla unutmamanı istiyorum: Seni hiçbir şekilde suçlu bulmuyorum. Üzerimde bıraktığın etki, elinde olmadan yaptığın bir şeydi ama bu etkiye boyun eğişimi benim huysuzluğuma bağlamayı düşünmekten vazgeçmelisin.

Kaygılı bir çocuktum ve bütün çocuklar gibi söz dinlemez olduğuma da eminim, annemin beni şımarttığı da olmuştur elbet ama baş edilmesi çok zor bir çocuk olduğuma inanmıyorum; bana arkadaşça bir söz ile sadece elimi tutarak ya da güzel bir bakışla yaklaşsaydın benden istediğin her şeyi alamayacağına inanmam mümkün değil. Üstelik sen aslında iyi kalpli ve mülayim bir insansındır (sonraki söyleyeceklerim bununla çelişmiyor, nihayetinde bir çocuk gözünden seni nasıl gördüğümü açıklıyor sadece) fakat her çocuk iyiliği kendi içinde bulana dek araştıracak kadar sabırlı ve cesur değildir. Sen, baba, çocuğuna sadece kendi kalıbına uygun bir şekilde, güç, gürültü ve öfke nöbetleriyle yaklaşabilme yetisine sahipsin; bana kalırsa sen, bu yaklaşımları gayet doğru buluyordun çünkü beni de güçlü, cesur bir delikanlı gibi yetiştirmek istedin.

Elbette ki çok küçük yaşlardaki yetiştirme tarzını doğrudan hatırlamam ve tanımlamam mümkün değil ancak daha yakın zamanlardaki tecrübelerime

ve Felix'e karşı tavırlarına dayanarak aşağı yukarı bir fikre sahip olduğumu söyleyebilirim. Bu sırada, o zamanlar senin daha genç, dolayısıyla bugüne nazaran daha körpe, daha yabani, daha kendi halinde ve kaygısız olduğunun ve çoğunlukla işle ilgilendiğin için beni gün içinde bir kez görmeye bile vaktinin olmadığının, bu yüzden de üzerimdeki etkinin daha derin ve benim için alışılması adeta imkânsız olduğunun her geçen gün daha da farkına varıyorum.

Çocukluğumun ilk yıllarından net bir şekilde hatırladığım sadece bir sahne var, belki sen de hatırlarsın. Bir gece hiç susmadan 'su istiyorum' diye ağlıyordum, susadığımdan değildir ya büyük ihtimalle biraz sinir bozucu olmak ve biraz da kendimce eğlenmek içindi. Çok sert birkaç tehdidin işe yaramaması üzerine beni yatağımdan almış, avluya bakan balkona taşımış ve kapıyı kilitleyip bir süre pijamalarımla orada yalnız bırakmıştın. Bunu yaparak hata ettiğini söylemeye çalışmıyorum, huzurlu bir gece için belki de tek çözüm buydu ama beni yetiştirme tarzının ve üzerimdeki etkinin nasıl bir özelliğe sahip olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Bu olay sonrasında bir süre için gerçekten de uyumlu bir çocuk oldum sayılır ama içten içe yaralanmıştım. Yapım gereği, su istemek gibi basit bir harekete (bana göre öyleydi) kapı dışarı edilecek kadar korkunç bir şekilde karşılık verilmesini birbiriyle bir

türlü bağdaştıramadım. Yıllar sonra bu dev adamın, babamın, yani mutlak otoritenin her an odama öylece girip adeta sebepsiz yere beni yatağımdan alarak balkona çıkaracağını, yani onun için ne kadar da önemsiz göründüğümü düşünerek acı çektim.

Bu, her şey için sadece bir başlangıçtı ama senin davranış şeklinden kaynaklanan bu güçsüzlük hissi (bir başka açıdan da aslında asil ve verimli bir duygu) beni hâlâ zaman zaman etkisi altına alıyor. İhtiyacım olan şey; biraz cesaret, biraz güler yüz, geleceğimi aydınlatmaya yetecek kadar yardımdı. Sense bunun yerine, beni farklı bir yol izlemeye ikna etmek için iyi niyetli bir çabayla geleceğime ket vurdun. Ancak senin seçtiğin yola uygun değildim. Mesela ne zaman iyi bir asker selamı versem ya da asker gibi yürüsem beni yüreklendirirdin ama ben asker olmaya niyetli değildim; yemeğimi iştahla yediğimde, özellikle de bira içtiğimde ya da anlamadığım şarkıları söyleyebildiğimde, senin en sevdiğin klişe lafları tekrarladığımda beni desteklerdin ama bunların hiçbirinin geleceğimde bir yeri yoktu. Bugün bile sadece senin ilgi alanına giren şeyleri yaptığımda beni cesaretlendiriyorsun; benim tarafımdan (mesela evlilik düşüncelerimle ilgili) ya da benim aracılığımla başkaları tarafından (mesela Pepa[7] beni azarladığında) onurunun zedelenmesi söz konusu olduğunda yani. İşte o zaman destek görüyorum,

[7] Ottla'nın kocası (Josef David)

değerim hatırlatılıyor, ne tip bir kadınla evleneceğim belirtiliyor ve Pepa anında kınanıyor. Ancak şu an bulunduğum yaşa rağmen, desteklenmeye karşı kayıtsız olduğum gerçeğini bir kenara bırakırsak, sadece asıl önceliği ben olmadığım zamanlarda bana sunulan desteğin ne işime yarayacağını kendime sormadan edemiyorum.

O zamanlar ve bunca zaman boyunca, gerçekten ihtiyaç duyduğum şey desteklenmekti. Zaten senin dimdik fiziksel varlığının ağırlığını omuzlarımda hissediyordum. Örneğin, sık sık aynı kabinde soyunduğumuzu hatırlıyorum. Ben zayıf, çelimsiz, kırılgan; sen, güçlü, uzun ve iri yapılı. Kabinin içindeyken bile kendimi çelimsiz bir zavallı gibi hissediyordum, sadece senin karşında değil bütün dünyanın karşısında da öyleydi çünkü benim için her şeyin ölçütü sendin. Ama kabinden dışarı adım attığımız an, herkesin önünde ben; senin elinden tutmuş, iskele kalaslarının üzerinde çıplak ayaklarıyla tedirgin küçük bir iskelettim, sudan korkardım ve senin bana iyi niyetle gösterip durduğun ama beni utançtan yerin dibine geçiren yüzme hareketlerini bir türlü beceremezdim sonra da çaresizliğe kapılırdım ve öyle anlarda bütün geçmiş başarısızlıklarım tekrar günyüzüne çıkarak beni kovalamaya başlardı. Bazen sen kabine önden girip soyunurken ben dışarıda beklediğimde benden mutlusu olmazdı. Çünkü böylece insan içine çıkmaktan duydu-

ğum utancı, sen gelip de beni bulana ve kabinden çıkarana dek ertelemiş olurdum. Çaresizliğimi hissetmemiş gibi göründüğün içinse sana minnettarlık duyardım, aynı zamanda babamın fiziğiyle gurur duyduğum gibi. Yeri gelmişken, aramızdaki bu fark bugün de aşağı yukarı aynıdır.

Entelektüel hâkimiyetinin de üzerimde benzer bir etkisi oldu. Kendi çabalarınla öyle bir boyuta ulaşmıştın ki düşüncelerinde sınırsız bir özgüvene sahiptin. Çocukluğumda bu durum, olgunluk çağındaki genç bir adamken olduğu kadar başımı döndürmemişti. Oturduğun yerden dünyayı yönetiyordun. Sadece senin düşüncelerin doğruydu, diğerleri deli zırvasıydı, acayipti, *meshugge*'dı.[8] Aslında özgüvenin o kadar yüksekti ki her zaman tutarlı olman gerekmese bile yine de sonunda sen haklı çıkardın. Herhangi bir konuda hiçbir fikrin olmadığı zamanlarda bile, o konudaki diğer bütün olası görüşler istisnasız yanlış olmak zorundaydı. Çeklere sayıp sövebilirdin mesela ya da Almanlara, ardından Yahudilere de ama ayırım yapmaksızın, her konuda bu böyleydi ve sonunda ayakta kalan sadece sen olurdun. Yönetme hakkını gerekçelerinde değil, benliklerinde taşıyan bütün despotların esrarengiz özellikleri sende de vardı. Ya da en azından bana öyle geliyordu.

Şimdi, beni asıl düşündüren, senin şaşırtıcı bir

[8] "Deli" (Yiddişçe argo kelime).

şekilde sıklıkla haklı çıkmandı, sadece konuşurken değil (ki çok nadiren sohbet ettiğimiz için bu hiç de şaşırtıcı olmaz) gerçek hayatta da öyleydi. Özellikle de bu durum hiç de anlaşılması güç değilken bile. En nihayetinde, ben her türlü düşüncemde senin yoğun baskın altında acı çektim, özellikle düşüncelerim seninkilerden farklı olduğunda. Senden bağımsız gibi görünen bütün o düşünceler, senin hor gören yargılarının yüküyle en başından itibaren birbirine girerdi; benim için buna katlanmak ve sonunda herhangi bir düşünceyi tamama erdirerek kalıcı hale gelmesini sağlamak fiilen imkânsızdı. Burada ulvi düşüncelerden değil, daha çok çocuklukta alınan her türlü küçük sorumluluktan bahsediyorum. Öyle ya da böyle bir şeylerden mutlu olurdum, heyecan duyardım ve eve gelip sana anlatırdım; sense alaycı bir şekilde iç geçirerek, başını şöyle bir sallar, parmağını pıt pıt masaya vurarak "Tüm telaşının nedeni bu muydu?" ya da "Keşke benim de seninki gibi endişelerim olsa!" ya da "Zaman kaybından başka bir şey değil!" ya da "Bu da ne şimdi!" ya da "Ne işe yarayacaksa!" gibi şeyler söylerdin. Doğal olarak kimse senden, her çocukça zırvalık karşısında heyecanlanmanı bekleyemezdi tabii, senin kendince farklı endişelerin vardı. Mesele bundan ziyade, muhalif yapından güç alarak çocuğunu kararlılık ve prensiple hayal kırıklığına uğratman, muhalif yanın bu durumdan beslenerek büyümesi

ve sonunda kalıcı bir alışkanlığa dönüşmesiydi, benimle aynı düşüncede olduğunda bile bu böyleydi. Bu hayal kırıklıkları çocukluğumun günlük hayal kırıklıkları olarak kalmadı; bunlar seni, her şeyin ölçütü olan seni ilgilendirdiği için beni de kalbimden vurdu. Eğer sen bir şeye karşı çıkıyorsan ya da ben bir şekilde senin karşı çıkacağını varsayıyorsam -ki hemen her konuda öyle varsayabilirdim- o şeye karşı duyduğum cesaret, azim, özgüven ya da heves uzun ömürlü olmazdı.

Bahsettiğim şey düşünceler kadar insanlar için de geçerliydi. Birisine karşı yalnızca çok az ilgi duyduğum an -ancak yapım gereği bu benim için nadir görülür bir şeydi- duygularıma ve kararlarıma saygı göstermeksizin hakaret, iftira ve aşağılamayla karşılık verirdin. Kurbanlarına Yiddiş aktör Löwy[9] gibi çocuksu, öylesine masum insanlar da dahildi. Onu, daha tanımadan, şimdi çok net hatırlamadığım korkunç bir üslupla bir haşarata benzetmiştin. Benim için değerli olan pek çok kişiye yaptığın gibi hep hazırda tuttuğun "körler ve şaşılar"[10] hakkındaki atasözünü anında diline dolardın. Aktörü şimdi özellikle hatırlamamın sebebi onunla ilgili söylediğin şeyi o zaman bir kenara not etmemdi: "Babam arkadaşımdan (hiç tanımadığı arkadaşımdan) sırf

[9] Franz'ın Yiddiş tiyatrosuna ilk başladığı dönemde edindiği arkadaşıdır. Franz'ın günlüklerinde Löwy'ye benzersiz bir ruhani bağ duygusu beslediği yazmaktadır.

[10] Batılı bir atasözüdür: "Körle yatan şaşı kalkar."

benim arkadaşım olduğu için böyle bahsediyor. Onu evlat sevgisinden ve minnettarlıktan mahrum bıraktığım için beni her suçladığında, ben de ona bu konuyla ilgili hep sitemde bulunabileceğim." Sözlerin ve yargılamalarınla bende bıraktığın bir nevi keder ve utanç yükünden tamamen bihaber olmanı hiçbir zaman anlayamadım. Hiç kuşkusuz benim de seni sözlerimle incittiğim olmuştur ama ben bunu yaptığımın hep farkındaydım; ne kadar acı çeksem de kendimi bundan alıkoyamıyor, kelimeleri bir türlü yutamıyordum ve söyler söylemez de pişmanlık duyuyordum. Ama sen, bir an olsun bile düşünmeden eleştirilerde bulunuyor, kimse için üzülmüyordun; ne söylerken ne de sonrasında. İnsanları sana karşı tek kelimeyle savunmasız bırakıyordun.

Ama beni sen böyle yetiştirdin. Sanırım, çocuk yetiştirmekte özel bir yeteneğin var; böyle bir yetiştirme tarzı tam da senin gibi birinin işine yarar hiç kuşkusuz; ancak böyle biri senin söylemek istediğin şeyin mantığını anlayabilir, başka şeylere kafasını yormaz ve sen ne diyorsan onu yapardı. Gel gör ki bana söylediğin her söz bir çocuk olarak benim için neredeyse Tanrı'nın bir emri gibiydi, bunları asla unutmadım; senin şahsınla ilgili bir yargıya varmamdan ziyade -sen burada tamamen başarısız oluyordun- her şeyin ötesinde dünyaya karşı bir yargı oluşturmam için elimde kalan en önemli araçtı bunlar. Çocukken yemek saatlerinde genelde

senin yanında olduğum için verdiğin derslerin büyük çoğunluğu da sofra adabıyla ilgiliydi. Sofraya konulan her şeyin yenmesi gerekirdi, yemeğin kalitesinden bahsedilemezdi -ama sen genelde, yemeği beğenmez, "iğrenç" der ve "sevimsiz yaratığın" (aşçının) yemeği berbat ettiğinden bahsederdin. Çünkü sen, kendi tercihlerin ve oldukça büyük iştahınla, her şeyi çok hızlı, dumanı üstündeyken ve ağız dolusu kaşıklarla yediğin için çocuk da acele etmek zorunda kalırdı; masaya çöken kasvetli sessizlik, senin "Önce yemek, sonra konuşmak" ya da "Daha hızlı, daha hızlı, daha hızlı" ya da "Bak, gördün mü, ben bitireli yıl geçti" gibi ihtarlarınla bölünürdü. Kemikleri bizim çıtır çıtır yememize izin verilmezdi, sen yerdin. Sirkeyi biz höpürdeterek içemezdik, sen höpürdetirdin. En önemlisi de ekmeğin muntazamca kesilmesiydi; ama ekmeği sen dilimliyorsan bıçaktan et suyunun damlamasının bir önemi olmazdı. Yere en ufak bir parçanın düşmemesine dikkat etmek zorundaydık ama yemek bittiğinde en çok kırıntı senin sandalyenin dibinde birikirdi. Masada yemek yemekten başka hiçbir şey yapmamıza izin vermezdin ama sen tırnaklarını masada kesip temizler, kalemlerin ucunu açar, kulak çöpüyle kulaklarını temizlerdin. Beni lütfen yanlış anlama baba, bütün bunlar kendi içlerinde aslında tamamen önemsiz detaylar olabilir ama canımı sıkmalarının nedeni, benim için büyük bir otorite figürü

olan senin, kendi koyduğun kurallara uymamandı. Bu sebepler yüzünden benim için üç ayrı dünya mevcuttu: Birincisi, sadece benim için oluşturulmuş ama asla tam olarak uyamadığım (nedenini de bilmediğim) kurallara tabi bir köle olarak içinde yaşadığım dünya; ikincisi bana tamamen uzak olan, senin de içinde yaşadığın, yönetmekle meşgul olduğun, kurallar koyup bunlara uyulmadığında sinirlendiğin bir dünya; üçüncüsü ise herkesin mutlu mesut yaşadığı, kuralların ve yükümlülüklerin olmadığı bir krallık. Hayatım boyunca rezil biriydim, ya senin kurallarına uyduğum için (çünkü bu kuralların yalnızca benim için geçerli olması başlı başına bir rezaletti); ya da küstah olduğum için çünkü ne cüretle sana karşı gelebilirdim ki? Belki de kurallara uyamamamın arkasındaki sebep senin kadar güçlü, senin kadar iştahlı, senin kadar kabiliyetli olmayışımdı. Gerçi benden bunları doğal bir şeymiş gibi yerine getirmemi beklerdin ve aslında bu, yukarıda saydıklarımın en reziliydi. Bunlar, bir çocuk olarak düşüncelerim değil, hissettiklerimdi.

O zamanki durumumu şimdi Felix'in[11] durumuyla karşılaştırırsam belki daha net aktarırım. Ona da benzer şekilde davranıyorsun hatta ona karşı da şöyle korkutucu bir yetiştirme yöntemi geliştirmişsin: Yemekteyken Felix ne zaman senin pis buldu-

[11] Elli Kafka ile Karl Hermann'ın oğlu, Hermann Kafka'nın da torunu.

ğun bir tavır sergilese, benimleyken de olduğu gibi durumu hiç idare etmiyor ve "Ne domuzsun sen," diyorsun ama sonuna bir de "Gerçek bir Hermann işte," ya da "Babasına çekmiş," diye eklemeden de geçmiyorsun. Şimdi, bu muhtemelen -"muhtemelen" dışında başka bir şey demek mümkün değil- Felix'i çok derinden etkilemeyecektir çünkü sen onun sadece büyükbabasısın, gerçi onun için yine de çok önemli birisin ama benim için her şeydin, o yüzden ikisi aynı şey değil. Üstelik Felix, kulakları sağır eden bir ses karşısında afallasa bile uzun süre etkisinde kalmayacak kadar da mert, sakin bir çocuk. Hepsinden de öte seninle çok sık vakit geçirmiyor, diğer başka şeylerin de etkisine maruz kalıyor ve sen, onun için istediği şeyi içinden seçip alabileceği sevimli ve merak uyandıran bir kişilikten başka bir şey değilsin. Benim içinse merak uyandırmak şöyle dursun, istediğimi seçip alamaz, her şeyi kabul etmek zorunda kalırdım.

Dahası, hiçbir şekilde itirazda bulunamazdım çünkü senin onaylamadığın ya da senin tarafından ileri sürülmeyen bir konuda seninle sakin bir şekilde tartışmanın imkânı yoktu; buyurgan mizacın buna engel olurdu. Son yıllarda bu durumu kalp sorununa bağlamaya başladın, aslında önceden de daha farklı olduğunu düşünmüyorum. Kalp hastalığın -hiç olmazsa- egemenliğini mutlak surette sergilemen için bir araçtı, çünkü kalbinle ilgili durumunun

salt düşüncesi bile her türlü itirazı bastırmaya yeterliydi. Doğal olarak seni bu sebeple suçlamıyorum, sadece bir gerçeği ortaya koymaya çalışıyorum. Mesela, "O kızı[12] ikna etmeye çalışmak mümkün değil, her şeye karşı çıkar o," derdin hep ama ilk karşı çıkan hiçbir zaman o olmadı; sen, konuları insanlarla birbirine karıştırmaya meyillisin, tartışma konusu sana ters geldiği için karşındaki insanı daha dinlemeden tepki gösterirsin. Tecrübeye dayanarak söylenen her söz seni daha da sinirlendirir, asla fikrini değiştirmez. Sonra tek söyleyebildiğin, "Ne istiyorsan onu yap; bana göre bu senin tercihin; yeteri kadar olgunlaştın artık; sana tavsiye verecek değilim" olur -ve bunların hepsini öyle berbat, alttan alta öyle öfkeli bir ses tonuyla söyleyip suçlar gibi konuşursun ki o gür sesin çocukluğumda tüylerimi ne kadar diken diken ettiyse de artık o kadar etkili olmuyor. Çünkü çocuk yaşımın etkisiyle beni saran suçluluk duygusu, ortak olduğumuz çaresizliğin iç yüzünü görmemle beraber kısmen de olsa azaldı artık.

Birbirimizle sessiz sakin geçinememizin doğal sonuçlarından bir diğeri ise, benim konuşma yeteneğimi kaybetmemdir. Gerçi her türlü koşulda muhtemelen iyi bir konuşmacı olamayacaktım zaten ama hiç değilse doğru düzgün bir şekilde akıcı bir dil hâkimiyeti edinebilirdim. Ne var ki sen çok

[12] "O kızı" diyerek Hermann Kafka'nın tam olarak kimden bahsettiği açıkça tanımlanmamıştır.

erken yaşlardan itibaren konuşmamı yasakladın: Bir elini havaya kaldırarak beni "Tek bir itiraz istemiyorum!" diyerek tehdit edişin, hatırladığım en küçük yaşlardan beri yakamı bırakmıyor. Sen varken -alışkın olduğun bir ortamdayken mükemmel bir konuşmacı olduğun için- ben kekeleyip saçmalardım ve bu seni daha da sinirlendirirdi. Sonunda konuşmayı bıraktım; ilk başlarda bu tavrımın nedeni isyankâr oluşumdu belki ama zamanla senin varlığında doğru düzgün düşünüp konuşamamaya başladım. Ve sen bütün büyüme çağım boyunca yanımda olduğun için bu durum hayatımın her alanına yansımaya başladı. Her halükârda, eğer sana itaat etmemeyi kabullendiğime inanıyorsan tuhaf bir biçimde yanılıyorsun demektir. Söz konusu sen olduğunda "sürekli karşı çıkma" hiçbir zaman benim ana prensibim olmamıştır, senin inandığın ve beni suçladığın şeyin aksine. Tam tersi. Senin izinden gitmek için daha az çabalasaydım, eminim, sonuçtan çok daha memnun olurdun. Bu durumda, beni disipline etmek için attığın adımların hepsi yerini buldu; senden asla kaçamadım. Şimdi dönüştüğüm kişi, olduğum kişi (doğuştan gelen huylarımı ve diğer bütün dış etkenleri bunun dışında tutuyorum tabii) senin yetiştirme tarzınla benim itaatkârlığımın bir karışımıdır. Buna rağmen sonuç seni utandırıyorsa, o zaman bunun tek nedeni senin yönteminle benim özümün birbirlerine aykırı oluşudur.

"Tek bir itiraz istemiyorum!" dediğinde tek amacın sakıncalı bulduğun şeyle ilgili direnişimi bastırmaktı ama bu hususta etkin, benim için fazlasıyla güçlüydü; ben *aşırı* itaatkârdım, tamamen sessizliğe bürünürdüm, senden çekinerek uzaklaşırdım ve gücünün artık bana (en azından doğrudan) tesir etmeyeceği kadar uzağına gittiğimde konuşmaya cesaret ederdim sadece. Şöyle bir bakar ve her şeyde kasti bir "aksilik" bulurdun ama aslında bu durum, senin gücünün ve benim zayıflığımın yalnızca kaçınılmaz bir sonucuydu.

Beni yetiştirirken kullandığın tumturaklı sözler -ki bunlar bir hayli etkileyici şeylerdi ve en azından benim durumumda hep başarılı sonuç verdiler- şunlardan ibaretti: Hakaretler, tehditler, alaya alma, ağız dolusu kahkaha ve -çok tuhaftır ki- kendi kendine acıma.

Beni doğrudan ya da açık bir şekilde sözlerinle suiistimal ettiğini hatırlamıyorum. Böyle bir şeye gerek de yoktu zaten çünkü metotlarının varlığı yeterliydi ve bir de evdeki sohbetlerde ya da özellikle dükkânda başkalarına ettiğin küfürler başıma öyle bir üşüşürdü ki genç bir delikanlı olarak bunlar beni zaman zaman neredeyse şaşırtırdı. Bunları kendi üzerimde uygulamak için ise hiçbir nedenim yoktu çünkü senin sözlü tacizde bulunduğun insanların durumu benimki kadar vahim değildi ve benden hoşnutsuz olduğun kadar o insanlardan da hoşnut-

suzdun kesinlikle. İşte burada da senin esrarengiz masumiyetine ve dayanıklılığına dair başka kanıtlar ortaya çıkıyor; insanlara hiç tereddüt etmeden ve çekinmeden küfürler yağdırır ama bu şekilde konuşan başkalarını eleştirip böyle konuşmalarını yasaklardın.

Küfürlerini tehditlerle bezerdin ve bunlar bazen *beni* de hedef alırdı. Özellikle şu söylediğini çok korkunç bulmuştum: "Balık gibi içini dışına çıkarırım senin!" -bunun arkasından daha beter bir şeyin gelmeyeceğini biliyordum tabii (kabul etmeliyim ki küçük bir çocuk olarak bunu bilmiyordum) ama bende bıraktığın güçlü intiba ile böyle bir şeyi yapabileceğin izlenimi birbiriyle örtüşüyordu. Masanın etrafında bağırarak koşup içimizden birini yakalamaya çalıştığında ödüm kopardı; tabii ki bizi yakalamak gibi bir niyetin yoktu ama bana yine de öyle gelirdi ta ki annem gelip bizi kurtarana dek. Bir çocuğun hayatı yalnızca senin merhametine kaldıysa ya da öyleymiş gibi görünüyorsa bu hayatı, senin tarafından hak edilmemiş bir hediye olarak yaşamak gerekirdi. İtaatsizliğin doğurduğu sonuçlar düşünüldüğünde aynı şey senin tehditlerin için de geçerliydi. Ne zaman senin onaylamadığın bir işe kalkışsam ve sen beni başarısızlıkla tehdit etsen, senin görüşlerine saygımın büyüklüğünden başarısızlığım da kaçınılmaz olurdu, her ne kadar bunu bir süre ertelemeye çalışsam da. Kendi yetenekle-

rime olan inancımı yitirdim. Kararsız ve kuşkucu biri oldum. Yaşım ilerledikçe ne kadar değersiz olduğumu sana daha çok kanıtladım ve gün geçtikçe benimle ilgili -bazı konularda- gerçekten de haklı çıktın. Bu noktada, bu hale gelmemin tek suçlusunun sen olduğunu iddia etmekten sakınmalıyım. Ama bana uyguladığın güç ve o gücü sonuna kadar kullanmanın etkisi çok büyüktü.

Beni yetiştirirken özel bir alaycılık belleği geliştirmiştin, bendeki üstünlüğüne bakılırsa bu da uygun bir yöntemdi. Beni genelde şöyle azarlardın: "Onun yerine şöyle yapamaz mısın sanki?" "Sana göre biraz fazla değil mi?" "Buna hiç vaktin yoktur kesin?" ya da bunun gibi şeyler. Sonra da bütün bu sorularını ağız dolusu bir kahkaha ve surat ifadesiyle pekiştirirdin. Bazen de daha ne hata yaptığımı anlamadan cezalandırılırdım. Beni özellikle kızdırmak istediğin zamanlarda sanki öfkeli bir şekilde hitap edilmeye bile değmezmişim gibi bana üçüncü tekil şahısla seslenirdin. Annemle konuşur gibi yapardın ama ben de yanınızda oturduğum için aslında bana bir şey anlatmak ister gibi, "Oğlumuzdan böyle şeyler bekler miyiz hiç," derdin. (Böylece bu duruma karşı bir huy edinmiştim: Annem yanımızdayken seninle doğrudan konuşmaya cesaret edemezdim, sonraları da huyum gereği, bunu aklımdan bile geçirmemeye başladım. Annem yanında oturduğu sürece soracaklarımı ona sormak çok

daha tehlikesizdi: "Babam nasıl?" diye sorardım mesela ve böylece herhangi bir sürprize karşı kendimi korumuş olurdum.) Senin aşırı alaycı sözlerine katıldığım zamanlar da vardı elbette, bunlar daha çok hiç de anlaşamadığım Ellie gibi başkalarına karşı söylediğin şeyler olurdu. Ona hemen her yemekte "Şu şişko ineğe de bakın, masaya on metre uzakta oturmasa olmaz," demen ve sonra en ufak bir neşe kırıntısı olmadan, sanki seni nasıl da rahatsız ettiğini göstermeye çalışır gibi düşmanca sivrilikte bir tavır ve oturduğun yerde takındığın kinci ve abartılı bir tarzla onun taklidini yapman benim için çılgınca bir muziplikti, onun acısından gizli gizli zevk duyardım. Bu gibi sahneler ne kadar sık gerçekleşmiş olursa olsun eline geçen şey aslında çok küçüktü. Bana kalırsa bunun nedeni, öfke ve garezinin meseleye oranla orantısız ölçüde büyük oluşuydu; masaya uzak oturmak gibi saçma sapan bir şey yüzünden değil, en başından beri gizli bir şekilde bu öfkeye sahip olduğunu ve böyle bir durumdan istifade ederek öfkeni tesadüfen ortaya çıkardığını düşünürdük. Önünde sonunda öfkeni tetikleyecek bir şey yaşanacağına artık ikna olduğumuz için de bu durum bizi pek rahatsız etmiyordu. Düzenli tehditlerine karşı da duyarsızlaşmıştık; sahici bir şekilde dayak yemenin de o kadar tehlikeli olmadığına zamanla emin olmaya başladık. Huysuz, dikkatsiz, asi çocuklar olup çıktık; sürekli kaçmayı düşünü-

yorduk, daha çok içsel bir kaçıştı bu. Ve sonunda hem sen acı çektin, hem de biz. Orada durmuş dişlerini sıkarken ve gürül gürül kahkaha attıktan sonra acıklı bir şekilde (tıpkı geçenlerde İstanbul'dan gelen mektubu okurken yaptığın gibi) "Ayaktakımı, ne olacak!" derken sana göre yanlış bir şey yapmıyordun ama bu halin beni, bir çocuk olarak cehennemin nasıl bir şey olduğuna dair ilk kez fikir sahibi etmişti.

Herkesin önünde yakınıp durmanla -ki bunu sık sık yapardın- çocuklarına karşı hareketlerin birbiriyle hiç bağdaşıyor gibi görünmezdi. Bir çocuk olarak (ve muhtemelen daha sonraki yaşlarda da) senin birilerinden anlayış beklemeni anlayamayacak kadar vurdumduymaz olduğumu kabul ediyorum. Her bakımdan öylesine muazzam biriydin ki neden bizim anlayışımıza ya da yardımımıza ihtiyacın olsundu ki? Sık sık bizi küçümsediğin gibi bunu da alay konusu ederdin hatta. O yüzden de yakınmalarının sahici olduğuna inanmaz, bunların ardında gizli bir neden arardım. Çocuklarının elinden sahiden de ne çok çektiğini ise daha sonraları anladım. Gerçi, bu dert yanmaların farklı şartlarda olsaydık çocuksu, açık, tereddütsüz bir yardım etme isteği uyandırabilirdi bende ama onun yerine, bunlar şeffaf birer eğitim ve aşağılama araçlarından başka bir şey olmadı. Kendi içlerinde pek de etkili değillerdi fakat bir çocuk olarak en çok ciddiye

almam gereken şeyleri yeterince ciddiye almayı öğrenmemek gibi zararlı ve alışkanlık yaratan yan etkileri oldu.

Neyse ki bu duruma istisna oluşturan bazı şeyler de yok değildi; çoğu senin sessizlik içinde acı çektiğin, sevgi ile iyiliğinin birleşerek bütün engellere rağmen beni harekete geçirecek bir güç oluşturduğu zamanlara aitti. Kabul etmeliyim ki bu çok nadir olurdu ama harika bir şeydi. Mesela dükkânda yorgun düşmüş, masaya kollarını yaslayarak uyukladığın sıcak yaz günlerinde; ya da taze bir yaz esintisiyle koşarak nefes nefese yanımıza geldiğin pazar günlerinde; ya da bir keresinde annem çok hastayken senin gözyaşları içinde titrerken ayakta durabilmek için kitaplığa tutunduğun zaman; bir de en son hasta olduğumda Ottla'nın odasında yatarken kapıya kadar sessizce gelip gözlerini biraz odada gezdirdikten sonra bana bakarak tek bir el hareketinle anlayışını gösterdiğin o an. Böyle zamanlarda arkama yaslanır ve mutluluktan ağlardım ve bu satırları yazarken yine ağlıyorum.

Aynı zamanda kendine has öyle muhteşem, nadir görülen türde huzurlu, kanaatkâr ve onaylayıcı bir gülüşün vardı ki insanı resmen mutlu ederdi. Çocukken bana o gülümsemeni bahşettiğin özel bir an hatırlamıyorum ama muhtemelen bir ara gülümsemişsindir çünkü senin gözünde henüz hâlâ masum biriyken, üstelik senin en büyük umudunken,

benden böyle bir şeyi sakınmanda bir neden göremiyorum. Yeri gelmişken, bu tür dostane jestlerinin bile uzun vadede içimdeki suçluluk duygusunu yoğunlaştırmaktan ve dünyayı benim için anlaşılması daha güç bir yer haline getirmekten başka bir işe de yaramadığını söylemeliyim.

Gerçek ve kalıcı olan neyse ona güvenmeyi tercih ettim. Kendimi sana karşı biraz olsun savunmak için, kısmen de intikam duygusuyla, davranışlarındaki küçük tuhaflıklıları çok geçmeden gözlemlemeye, bir araya getirmeye ve abartmaya başladım. Örnek vermek gerekirse bazı kişilerden, mesela Büyük Meclis Üyelerinin bazılarından, sırf kıdem olarak senden üstün göründükleri için, çok çabuk büyülenmen ve onlar hakkında bıktırana kadar konuşman gibi şeyler (bir yandan da senin, yani benim babamın, kendi değerini gereksiz yere onaylatma ihtiyacı duyması ve bunlarla böbürlenmesi canımı yakardı). Ya da çok müthiş bir şey söylemişsin gibi ama aslında hayal gücünden yoksun, berbat ve müstehcen laflarından sonra kaba bir şekilde kahkaha patlatmaya olan eğilimini gözlemliyordum (bunlar sahip olduğun gücün utanç verici bir göstergesiydi aynı zamanda). Benzer şekilde çeşitli pek çok gözlemde bulundum elbette; bunlar beni mutlu ediyordu, taşkınlıklarımın ve kahkahalarımın nadir sebepleriydiler. Bazen bunun farkına varıp öfkelenirdin, inadına yaptığımı ve saygısızlık ettiğimi dü-

şünürdün ama seni temin ederim, bunlar -ne kadar aciz olsalar da- bana göre yalnızca kendimi korumak için birer girişimden ibarettiler. İnsanların tanrılar ve krallarla ilgili yaptığı şakalara benziyorlardı; yalnızca derin bir saygıyla ilintili olmakla kalmayıp onun ayrılmaz bir parçası olan şakalar gibiydiler.

Söz açılmışken, sen de müşterek ilişkimize uygun şekilde kendini bana karşı korumak için bazı girişimlerde bulunuyordun. Benim ne kadar da iyi şartlarda yaşadığıma ve bana ne kadar iyi davranıldığına durmadan dikkat çekerdin. Gerçi bunlar yalan da değildi ama bulunduğum şartlar altında bunların bana herhangi bir faydası olduğuna inanmıyorum.

Annemin bana engin bir şekilde iyi davrandığı doğrudur ama seninkine kıyasla annemin bana yaklaşımını doğrusu olumlu bulmuyorum. Annem farkında olmadan avcının önüne hayvanı süren kişi rolünü üstlenmişti. Ne zaman -umulmadık bir anda- senin yetiştirme tarzın beni asilik, nefret ve hatta kinle damla damla besleyerek kendi ayaklarım üzerinde durmaya itse annem, kibarlığı ve mantığıyla bu dengeyi bozardı. Çocukluğumun kaosunda annem tam bir mantık timsaliydi. Beni sana karşı savunurdu ve böylece ben tekrardan senin yörüngene girerdim; oysa savunmasa, belki ikimize de iyi gelecek şekilde yörüngenden kaçıp gitmiş olacaktım. Diğer zamanlarda ise herhangi bir ara-

buluculuk olmazdı, annem beni gizlice senden korurdu sadece; ya bana gizli gizli bir şey verir ya da bir şey yapmama müsaade ederdi ve o zaman senin gözünde ben yine kendi değersizliğiyle hak ettiğini sandığı şeye bile yalnızca üçkâğıtçılık yaparak erişen sahtekâr, yalancı, suçluluk duygusuyla dolu bir varlığa dönüşürdüm. Tabii sonraları hak etmediğim şeylere bile bu yollarla ulaşmayı alışkanlık haline getirdim. Bu durum suçluluk duygumu daha da ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramadı.

Beni neredeyse hiç dövmediğin de doğrudur. Ancak bağırış tarzın ve yüzünün kıpkırmızı oluşu, pantolon askılarını alelacele çözerek sandalyenin arkasına asışın -bunlar benim için dayak yemek kadar kötüydü. Asılmak üzere olan bir adamı düşün mesela. Onu asarsın ve her şey biter. Ama onu, asılması için yapılan bütün hazırlıklara şahit olmaya zorlarsan ve tam darağacının önüne getirildiğinde infazının ertelendiğini söylersen adamın hayatının geri kalanını ona zehir etmiş olursun. Düşünceni net bir şekilde belirttiğin, benim dayağı hak ettiğimi ama merhamet ettiğini söylediğin o sayısız anlar bir şeye daha sebep oldu -yine, derin bir suçluluk duygusu. Neresinden bakarsan bak sana borçluydum.

İlk günden itibaren, huzurlu, samimi, varlıklı ve rahat bir hayat yaşamamı sana borçlu olduğumu söyleyerek beni azarladın durdun (hem baş başayken hem de başkalarının önünde; bunun beni nasıl

küçük düşürdüğünü hayal bile edemezsin, çocuklarınla ilişkilerini her zaman insanların önünde yaşardın). Gerçek anlamda zihnime kazınmış bazı sözlerini burada belirteceğim: "Henüz yedi yaşıma basmışken köyden köye el arabası taşırdım". "Hepimiz bir odada yatmak zorunda kalırdık". "Patates bulduğumuzda kendimizi şanslı sayardık". "Pantolonun sıcaklığından yoksun kalan bacaklarımda yıllarca açık yaralarla gezdim ben". "Ben daha küçük bir çocukken Pisek'teki[13] bir dükkânda çalışmaya gönderildim". "Ailem bana hiçbir şey göndermezdi, askerdeyken bile, ama ben yine de onlara para yollardım". "Ama her şeye, her şeye rağmen -babam hâlâ babamdı. O zamanlar kimse bunun için sana madalya takmazdı! Bu çocuklar ne bilecek ki? Benim yaşadıklarımı kimse yaşamamıştır! Bunları şimdi hangi çocuk anlayabilir?" Şartlar farklı olsaydı bu tür hikâyeler benim için müthiş öğretici olabilirdi, babamın katlandığı dertlerin ve yoksunlukların aynısını yaşayıp üstesinden gelmek için bana güç ve cesaret verebilirlerdi. Ama senin istediğin şeyin bununla alakası yoktu, benim durumumu çok daha farklı kılmak için çok çaba göstermiştin, kendimi senin yaptığın gibi öne çıkarmak için bana hiç fırsat kalmıyordu. Böylesi bir fırsata yalnızca şiddet ve büyük kargaşayla erişilebilirdi, evden kaçmak zorunda kalırdım (tabii bunu yapacak

[13] Prag'ın 100 km güneyinde yer alan, Hermann'ın memleketi olan Osek (Wossek) yakınlarındaki bir kasabadır.

gücü ve kararlılığı yakaladığımı varsayarsak ve bir de annem böyle bir şeyi farklı yollarla engellemeye kalkışmamış olsaydı). Ama sen bunları istemiyordun; nankörlük derdin, kibir derdin, serkeşlik, ihanet, çılgınlık derdin. Yani, bir yandan verdiğin örnekler, hikâyeler ve aşağılamanla beni bu yola sevk ederken diğer yandan, olanca şiddetinle böylesi bir şeyi yasaklıyordun. Aksi halde, ufak tefek önemsiz durumları bir kenara bırakırsak, Ottla'nın Zürau serüveninden kesinlikle büyülenirdin. Senin büyüdüğün kasabayı görüp yaşamak istedi, senin de yaşamış olduğun gibi iş ve yoksunluk istedi, senin çok çalışmanın verdiği meyveleri yemeyi ve rahat içinde keyif sürmeyi istemedi, tıpkı senin de bir zamanlar babandan bağımsız olduğun gibi. Bunlar korkunç arzular mıydı? Senin kendi örneğinden ve öğretiminden çok mu uzaktı? Kabul etmeliyim ki Ottla'nın arzuları, uygulamada başarısız oldu hatta belki biraz da gülünçtü, fazlasıyla gösterişli bir şekilde hayata geçirilmişti ve Ottla ailesini neredeyse hiç düşünmedi. Ama tek suçlu o muydu? Onun bulunduğu şartların ve özellikle de ikinizin arasının çok kötü olmasının bir suçu yok muydu? Ottla, baba evindeyken ve aile işindeyken (kendini hiç durmadan inandırmaya çalıştığın gibi) sana karşı sonraları Zürau'da olduğundan daha mı az yabancıydı sahi? Peki onun kaçışını cesaretlendirerek, ona rehberlik ederek ve destekleyerek ya da belki sadece hoşgö-

rüyle karşılayarak bu serüveni daha pozitif bir duruma dönüştürmeye gücün (tabi o güç sende varsa) yetmez miydi?

Benzer deneyimlerle bağlantılı olarak acıklı bir surat ifadesiyle hep "hayat size kolay" derdin. Ancak gerçek anlamda bu şaka değildi. Senin savaşmak zorunda kaldığın şeyler bize doğrudan senin ellerinle sunuldu; fakat senin en başından içine girdiğin ve tabii bizim için bile kaçınılmaz olan bu özgür yaşam mücadelesi, bizim gibi yetişkinlerin safi çocuk gücüyle vaktinden sonra uğruna savaşmaya mecbur bırakıldığı bir imtiyazdır. Bunun bizim durumumuzu seninkinden daha zor kıldığını söylemeye çalışmıyorum, hatta bence her ikisi de eşit olabilir (bunu söylerken de ikisinin temel yapısını karşılaştırmak niyetinde değilim); bizim tek dezavantajımız yoksunluğumuzu senin yaptığın gibi kendimizi yüceltmek ya da başkalarını küçük düşürmek için kullanamayışımız. O muhteşem çalışmalarının ve başarının meyvelerini yemekten belki gerçekten de memnun olurdum, bunu inkâr edecek değilim ve hatta onları geliştirmene katkıda bulunabilirdim -ki sen de bundan hoşnut kalırdın- ancak aramızdaki yabancılaşma buna engel oluyordu. Bana verdiklerinin keyfini sadece utanarak, yıpranarak, zayıf düşerek ve suçluluk duygusuyla çıkarabildim. Ve bu da senin takdirini yalnızca bir sadaka alır gibi minnettarlıkla kabul etmeme neden oldu

çünkü takdirini hak edecek hiçbir şey yapamadım.

Bütün yetiştirilme tarzımın bir sonraki sonucu ise bana seni uzaktan yakından hatırlatan her şeyden arkamı döndüğümü gibi kaçmamdı. En başta da işten. Caddedeki bir dükkân olarak aslında beni memnun etmesi gerekirdi, özellikle de çocukluğumda. Akşamları ışıklandırılan çok canlı bir yerdi, çok şey görüp duyardım, orada burada yardımcı olabilir ve yeteneklerimi sergileyebilirdim ama hepsinden daha çok senin bu işteki büyük yeteneğin karşısında ancak parmak ısırabilirdim; eşyaları nasıl sattığına, insanlarla kurduğun iletişime, espriler yapıp asla yorulmamana ve zor bir durumla karşılaşır karşılaşmaz ne yapacağını bilmene vesaire hayret ederdim. Ürünleri paketleyişin ya da bir kutuyu açışın bile izlemeye değer şeylerdi ve bunların hepsi bir çocuk için kesinlikle kötü bir ders olamazdı. Ama beni korkutmak için yanıma geldiğinde -genelde ve her türlü konuda yaptığın gibi- ve ben de seni dükkândan ayrı tutamamaya başladığımda kendimi orada da huzursuz hissetmeye başladım artık. İlk başlarda doğal karşıladığım şeyler yavaş yavaş bana acı vermeye ve beni utandırmaya başladı, özellikle de çalışanlarına karşı tavırların. Bilmiyorum, belki de iş yerlerinde çalışanlara bu şekilde davranılması normal bir şeydi (mesela Assicurazioni Generali'de[14] bulunduğum sürede de işler kesinlikle benzer

[14] Kafka'nın mutsuzluk içinde bir yılını geçirdiği (1907-1908)

şekildeydi; doğrudan beni hedef almayan şiddet içerikli bir hareketin tahammül edilemez olduğunu bahane ederek yöneticiye istifamı sunmuştum, bu tamamen dürüstçe olmasa da yalan da sayılmazdı; evdeki yaşantım beni bu tür şeylere karşı aşırı duyarlı biri haline getirmişti), ancak henüz bir çocuk olduğum için diğer iş yerleriyle ilgim bulunmuyordu. Sadece seni görüyordum, dükkânda bağırıp çağırarak dolaşıyor, küfürler edip öfke saçıyordun ve ben böyle bir şeyin dünyanın herhangi bir yerinde daha yaşanabileceğine asla inanamıyordum. Üstelik sadece küfürle kalmıyordun, başka türlü despotlukların da vardı. Mesela belli başlı ürünlerin diğerleriyle karıştırılmamasını istediğinde, ne demek istediğini göstermek için ürünleri tezgâhtan tek bir hareketinle yere fırlattığında -yalnızca öfkenin bir anlık gaflet oluşu senin ufak bir bahanen olabilirdi- çalışanlar onları etraftan toplamak zorunda kalırdı. Ya da tüberküloz geçiren çalışanınla genel konuşma tarzın mesela. "Çok geçmeden geberip gitse şu arızalı," derdin. Çalışanlarına "maaşlı düşmanlar" derdin ve öyleydiler de ama sana sırtlarını çevirmeden öncesinde bile sen onlara "maaş veren düşman" gibi görünüyordun. Böylece senin adaletsiz biri olduğuna dair önemli bir ders daha almıştım; kendi durumumda bunu fark etmem çok uzun sürerdi.

İtalyan sigorta firmasıdır. Buradaki yoğunluğu sebebiyle yazmaya vakit ayıramamış, işi için "Brotbreuf" (birinin sırf geçimini sürdürmek için yaptığı iş) kelimesini kullanmıştır.

Suçluluk duygusuna öyle bir gömülmüştüm ki kendimi senin hep haklı olduğuna ikna etmiştim ama dükkândaki bu insanlar çocukça düşünceme göre -sonraları çok değilse de biraz değişmişti bu düşüncem- her şeye rağmen bizim için çalışan, tamamıyla yabancı insanlardı ve senin ardı arkası kesilmeyen korkunun gölgesinde yaşamak zorundaydılar. Elbette durumu abartıyordum çünkü benim için ne kadar korkutucuysan diğerleri için de öyle olduğun gibi yanlış bir varsayıma kapılmıştım. Eğer öyle olsaydı başkaları bununla hiç uğraşmazdı; ancak onlar çoğunlukla harika sinirlere sahip yetişkin bireyler oldukları için senin hakaretlerine aldırış etmeden omuz silker geçerdi ve işte o zaman sen gerçekten onlardan daha çok sıkıntı yaşardın. Benim içinse bu durum dükkânı katlanılmaz bir yer kılıyordu, bana seninle olan ilişkimi fazlasıyla anımsatıyordu: İşveren olarak çıkarlarını ve hükmetme ihtiyacını bir kenara bırakırsak, hiçbir başarının seni tatmin etmeyeceğini anlayan herkesin üzerinde bir işadamı olarak öyle bir üstünlük kuruyordun ki, muhtemelen ben de aynı şekilde seni sürekli hayal kırıklığına uğratıyordum. Bu sebeple kendimi sürekli çalışanların yanında görüyordum ve yine aynı sebepten bir insanın nasıl olup da bir başka yabancıya bu şekilde hakaret edebileceğini korkumdan aklım almıyordu. Bu korkum yüzünden, kendi güvenliğim için ve onların ne kadar berbat bir şekilde aşağılandığını

düşünerek çalışanlarla seni ve ailemizi barıştırmayı istiyordum. Bu amaca ulaşmak içinse çalışanlara normal nezaket kuralları çerçevesinde ya da alçakgönüllülükle yaklaşmam artık yetersizdi; onları her gördüğümde selam vermemin yanı sıra karşılığında selamımın alınmamasına da tevazu göstermek zorunda kalıyordum. Üstelik ben çok da önemli biri olmadığım halde, onların ayaklarının altını yalasam bile senin, yani bir ustanın, çalışanlarına üst perdeden saldırma üslubunu telafi edemezdim. Başkalarıyla bu tür ilişkiler kurma eğilimim dükkânın dışındaki hayatıma ve geleceğime de yansıdı (Ottla -daha tehlikesiz ve geniş kapsamlı olsa da- fakirlerle kurduğu derin münasebetiyle, seni sinir edecek ölçüde hizmetçi kızlarla oturup konuşmasıyla benzer bir durum sergiliyordu). Sonunda dükkândan artık neredeyse korkar hale gelmiştim ve okula başlamadan çok önceleri bile dükkân benim için ilgi çekici bir yer olmaktan çıkmıştı, artık iyiden iyiye oradan uzaklaşmaya başlamıştım. Ayrıca becerilerim de bu iş için yeterli değildi, senin de belirttiğin gibi kendi becerilerin bile yetersiz kalıyordu. Sonra da dükkâna olan isteksizliğimi bir nebze de olsa sana ve işine karşı bir ilgiye dönüştürme çabası vermekten de sıkıldın (ki bu hâlâ beni duygulandırıp utandırır) ve benim iş anlayışından yoksun olduğumu, kafamın daha karışık mevzulara işlediğini söylemeyi sürdürdün. Bu yapmacık açıklaman annemi ve hatta beni

memnun etmişti tabii, o zamanki beyhudeliğim ve duyduğum eksiklikle kendimi buna inandırmayı tercih ettim. İşle (şu anda ama sadece şu anda gerçekten nefret ettiğim işle) arama giren şey sahiden de "karışık mevzular" olsaydı, o mevzular kendilerini çok daha farklı sergilemiş olurdu; okulu ve hukuki çalışmaları sessiz ve kaygılı bir şekilde bitirip sonunda bir devlet memuruna dönüşmezdim.

Senden kaçmak isteseydim ailemin geri kalanından, annemden de kaçmak zorunda kalacaktım. Annem elbette beni hep koruyup kolladı ama sadece sana karşı. Seni de çok severdi ve sana fazlasıyla kendini adamıştı, çocukken uzun süre verdiğim mücadelemde bağımsız bir maneviyat kaynağı olamayacak kadar sadakatle sana adanmıştı. Dahası, çocukluk içgüdülerim haklı çıktı, yıllar geçtikçe annem sana daha da bağlandı; seni fazla kızdırmamak için kendi işlerindeki bağımsızlığından olabildiği kadar sessizce ve ustaca ödün verdi ve yıllar geçtikçe senin, çocuklarını yargılayıp suçlama şeklini daha da körü körüne kabullenmeye başladı. Seninle duygusal anlayıştan ziyade mantıksal bir anlaşma içine girdi, özellikle de Ottla'nın durumunda -ki en zoru da buydu. Annemin aile içindeki yorucu ve son derece yıpratıcı konumunu hatırlamamak olmaz tabii. Dükkânda da evde de saçını süpürge etti, bütün ailevi hastalıklardan muzdaripti ama en çok da ikimizin arabulucusu olmaktan yorgun düş-

tü. Ona her zaman sevgi ve ilgiyle yaklaşırdın ama bu konuda sen de en az bizim kadar anneme rahat veremedin. Hiç düşünmeden onu çalıştırıyorduk; bir taraftan sen, diğer taraftan biz. Bizim tek amacımız kendimize eğlence çıkarmaktı ama annemin canını nasıl yaktığını görmüyorduk; sana açtığımız, senin de bize açtığın savaşın ötesini göremiyorduk ve hayal kırıklıklarımızı onun üzerine yıkmaktan memnun oluyorduk. Senin bizi değil de -tabii en ufak bir suçu olmadığı halde- onu cezalandırman yetiştirilme tarzımızı daha da zedeledi. Bu durum, ona karşı yersiz tutumumuzu da meşrulaştırıyor gibi görünüyordu hatta. Senin yüzünden bizim elimizden çektiklerini, bizim yüzümüzden de senin elinden çektiklerini, annemin bizi şımarttığına dair haklı çıktığın zamanları anlatmaya bile gerek yok. Bu "şımartma" dediğimiz şey senin sistemine karşı annemin bazı zamanlar yalnızca sessiz kalması, bilinçdışı olarak kendince misilleme yapması olurdu. Elbette ki bütün bunlar annem için dayanılmaz şeylerdi, bize duyduğu sevgi ve bu sevgiden kaynaklı mutluluğu olmasaydı bunlara dayanacak gücü de kalmazdı.

Kız kardeşlerim sadece kısmen benden taraf olurlardı. Seninle kurduğu ilişkiden en çok memnun olan Valli'ydi. İçimizde anneme en yakın olan oydu, böylece hiç çaba göstermeksizin ve kendine hiç zararı dokunmaksızın o da kendini sana teslim

etmişti. Ama sen de onu Kafka-vari özelliklerden yoksun olmasına rağmen hiç sorgulamadan kabullenmiştin çünkü sana annemi anımsatıyordu. Belki de Kafka-vari özelliklere sahip olmaması senin için daha iyiydi; en ufak bir özelliğini bile taşımıyordu, bu özelliklerin bulunmadığı birinden sen bile daha fazlasını talep edemezdin; hatta bir şeylerin yoldan çıktığını ve onları zor kullanarak kurtarma gerekliliğini bile hissetmedin. Ayrıca Kafka-vari özelliklerin kadınlarda kendini göstermesinden aslında hiç de hoşlanmayabilirdin. Valli'nin seninle iletişimi daha da güçlü bir hal alabilirdi, biz bunu bir şekilde mahvetmeseydik tabii.

Elli, aramızda senin etkinden neredeyse tamamen kurtulmayı başarabilen tek kişidir -çocukluğunda ondan böyle bir şeyi doğrusu hiç beklemezdim. O kadar sakar, bıkkın, endişeli, suratsız, suçluluk duygusuyla dolu, kendini geri planda tutan, kindar, tembel, obur, açgözlü bir çocuktu ki ona bakmaya bile katlanamazdım; bana kendimi fazlasıyla hatırlatırdı, tıpkı benim gibi o da senin bizi yetiştirme tarzından çok etkilenmişti. Özellikle de cimriliğini antipatik bulurdum çünkü aynı cimriliğin beteri bende de vardı, daha beteri varsa tabii. Sonuçta cimrilik denen şey derin mutsuzluğun en açık belirtilerindendir; her konuda o kadar kararsızdım ki sadece avuçlarımda ya da ağzımda tutabildiğim şeylere ya da bir şekilde bu yerlere doğru yol

alan şeylere sahip olduğumdan emin olabiliyordum ve tıpkı benim gibi Elli de, tam olarak bu şeyleri benim elimden almaya bayılıyordu. Ancak bunlar o hâlâ genç yaştayken -en önemlisi bu- evden ayrılıp evlenerek çocuk sahibi olduğunda, neşesini bulup gamsız, canlı, cömert, özverili ve umut dolu biri olup çıktığında değişti. Elli'ye karşı duyduğun hınç gözünü öyle kör etmişti ki ondaki bütün bu değişimi fark etmemen ve bunu takdire şayan bulmaman akıl almaz bir şeydi; şimdi bile, Elli artık bizimle yaşamadığı için, bu pişmanlığın hafiflediyse de çok bir şey değişmedi. Felix'e olan sevgin ve Karl'a[15] duyduğun şefkat sayesinde hıncın şiddetini kaybetti. Yalnızca Gerti[16] zaman zaman hâlâ bu durumdan muzdarip olabiliyor.

Ottla hakkında bir şeyler yazmaya pek cesaret edemiyorum, bunu yaparak da mektuptan umduğum her şeyi riske attığımın farkındayım. Normal şartlarda, demek istediğim Ottla gerçekten bir şeylere muhtaç ya da tehlike altında değilken, onu hor görmekten başka bir şey yapmazsın. Hatta Ottla'nın, seni kasıtlı olarak sürekli kedere ve öfkeye sürüklediğini, sen onun adına üzülürken onun tatmin olup sevinç duyduğunu itiraf ettin bana. Yani kendisi tam bir şeytandı. Bu kadar korkunç bir yanlış anlaşılmaya meydan verdiğine göre aranız-

[15] Kayınbiraderi Karl Hermann.

[16] Franz'ın 1913 yılında on günlük ilişki yaşadığı Gerti Wasner.

daki uçurum çok korkunç olmalı, benimle arandaki uçurumdan bile daha büyük. Senden artık o kadar uzakta ki onu neredeyse hiç görmüyorsun, yerine koyduğun hayaletine bakıyorsun. Kabul ediyorum, özellikle de Ottla senin için zor bir çocuktu. Bu aşırı karmaşık hikâyeye tam olarak anlam veremesem de her halükârda karşında en iyi Kafka-vari silahlarla kuşanmış bir tür Löwy durduğu ortadaydı. Bense hiç senin dengin değildim; beni çok çabuk gözden çıkardın; sonrasında geriye kalan yalnızca bir kaçış, öfke, keder ve içsel çatışmaydı. Gel gelelim siz ikiniz, her zaman savaşa hazır, her zaman zinde ve her zaman enerji doluydunuz. Umutsuz göründüğü kadar da muhteşem bir manzaraydı bu. İlk başlarda birbirinize çok yakındınız; belki bugün bile Ottla, annemle senin evliliğinin ve bu evliliğin barındırdığı gücün en saf simgesidir. Babayla evladının arasındaki bu mutlu ahenge son veren şeyin ne olduğunu bilmiyorum, sadece onun durumunun benimkiyle benzer şekilde geliştiğine hüküm getirebiliyorum. Bir yanda gaddarca davranan sen, öte yanda Löwy'lere özgü bir dik kafalılık, duyarlılık, adalet duygusu ve tez canlılık sergileyen ve bütün bunları Kafka-vari gücünün bilinciyle besleyen Ottla. Muhtemelen ben de onu etkilemişimdir, kasıtlı olarak değilse de sadece varlığımla bunu yapmışımdır. Ayrıca o, dinamikleri zaten belirlenmiş bir ailenin son çocuğuydu ve ailede herkese yetecek kadar

bol bulunan malzemeden aldıklarıyla kendi kararını kendi verebiliyordu. Bir süreliğine bu konuda sürüncemede kaldığına bile eminim; kendini senin kucağına mı yoksa muhaliflerininkine mi atıp atmaması gerektiğini düşünmüştür. O sıralarda senin bir şeyleri ihmal ettiğin ortada ve bu yüzden de Ottla'yı bir kenara ittin, oysa birbirinizle müthiş uyumlu bir çift olabilirdiniz. Gerçi bu durumda ben, müttefiklerimden birini yitirmiş olurdum ama ikinizi seyretmek zararımı yeterince telafi ederdi, üstelik hiç değilse çocuklarından birinin sana mutlak doyumu yaşatmasının verdiği mutlulukla benim lehime olacak şekilde önemli ölçüde değişirdin. Ancak bunlar şu anda rüyadan başka bir şey değil tabii. Ottla, babasıyla görüşmüyor, tıpkı benim gibi kendi yolundan gitmesi gerekiyor ve sahip olduğu özgüven, sağlık ve gamsızlık duygularında bana kıyasla daha iyi olduğu için senin gözünde çok daha hain ve kalleş birine dönüşüyor. Yani şunu anlıyorum: Ottla, senin bakış açından nasıl görünüyorsa bundan daha farklı bir şekilde görünemez. Hatta Ottla bile kendisine senin gözünden bakıp senin acını anladığı için -umutsuzluğa kapılmaz, umutsuzluğa kapılmak benim uzmanlık alanım- üzülüyordur. Gerçi sen bizi sık sık bir arada görürsün, söylediklerimle bu durum çelişiyor; birbirimizle fısıldaşırız, gülüşürüz, bazen senden bahsettiğimizi duyarsın. Bizi arsız komplocularmışız gibi görürsün. Tuhaf

türden komplocular. İtiraf etmeliyim ki en başından beri nasıl düşüncelerimizin ana konusuysan konuşmalarımızın da ana konusu sensin. Ancak seninle ilgili bir şeyler kurgulayıp tasarlamak üzere bir araya gelmiyoruz, aksine seninle aramızda süregelen bu korkunç davayı -bütün ayrıntılarıyla, her açıdan, her fırsatta, yakından ve uzaktan, baskı altında, alaya alarak, samimiyetle, sevgiyle, inatla, asabiyetle, tiksintiyle, teslimiyetle, suçluluk duygusuyla ve aklımızın ve kalbimizin yettiği var gücümüzle- konuşup dertleşiyoruz; bizi senden ayıran, her zaman yargıcı olduğunu savunduğun -hiç değilse büyük ölçüde (burada ben de pek çok hata yaptığımı kabul ediyorum)- bizim kadar zayıf ve gözleri kapalı bir rol edindiğin davayla ilgili konuşuyoruz.

Senin bu yetiştirme tarzının özellikle en parlak örneği Irma'ydı.[17] Irma bir yandan hiç kuşkusuz yabancıydı, dükkâna bir yetişkinken geldi ve seninle daha çok patronu olarak bir ilişki içindeydi. Bu sebeple de senin etkine ufak dozlarda ve karşı koyabileceği bir yaştayken maruz kaldı; öte yandan da kan bağıyla sana bağlıydı, sana babasının kardeşi olarak hayranlık duyuyordu ve senin, onun üzerindeki etkin sadece bir patron olmaktan daha öteydi. Narin bedenine karşın kabiliyetli oluşu, zeki, çalışkan, mütevazı, güvenilir, özverili, sadık biri olmasına rağmen, amcası olarak seni sevmesine ve patronu

[17] Hermann'ın yeğenlerinden biri (Ludwig'in kızı).

olarak sana hayranlık duymasına rağmen, öncesinde ve sonrasında kendini diğer pozisyonlarda da kanıtlamasına rağmen senin için çok iyi bir çalışan olamamıştı. Seninle ilişkisinde çocuklarından biri gibiydi, tabii biz de onu buna sevk ediyorduk. Senin varlığının bükücü kuvveti onun üzerine öyle büyük bir ölçüde çökmüştü ki (aslında sadece senin varlığında ve umarım ki çocukluğuna derin acılar yaşatmadan) unutkanlık, dalgınlık, korkunç bir espri anlayışı ve hatta gücünün yettiği kadarıyla biraz da inatçılık geliştirdi. Gerçi bu noktada onun hastalıklı yaradılışı, genelde melankolik oluşu ve omuzlarına binen can sıkıcı ev işlerini hesaba katmıyorum bile. Irma ile kurduğun görünürde karmaşık olan ilişkini bizim için klasikleşmiş, dine edilen bir küfür gibi sayılabilecek ve insanlara davranış tarzındaki saflığını tanımlayan cümlenle özetlemiştin: "Kız öldükten sonra beni tam bir pisliğin içinde bıraktı."

Senin etkinin ve benim buna karşı verdiğim savaşın daha geniş alana yayılan göstergelerini anlatabilirdim ancak, o zaman kendimi kaygan bir zeminde bulabilirdim. Ayrıca sen dükkândan ve aileden uzaklaştıkça daha arkadaş canlısı, daha uyumlu, daha nazik, daha anlayışlı, daha alakalı (görünüşte olduğun kadar ruhen de öyle) birine dönüşüyordun. Tıpkı kendi topraklarının dışına çıkan ve bu sebeple artık daha fazla despotluk yapması için sebebi kalmayan ve en alt tabakadan insanlarla

bile iyi ilişkiler kurabilen bir diktatör gibi. Mesela Franzensbad'da çekilen grup fotoğraflarında suratsız insanların arasında sen, seyahate çıkmış bir kral edasıyla dimdik ve güler yüzlü dururdun. Elbette çocukların bile bundan faydalanabilirdi, tabii çocukken bunu anlayabilselerdi -ki bu mümkün değildi- ben, örneğin senin etkinin en özel, en katı, en boğucu atmosferine sonsuza dek mahkûm edilmiş olmazdım, aslında gerçekte olduğum gibi.

Buna rağmen, gördüğün gibi aile olma ruhunu yitirmekle kalmadım, aksine hâlâ o ruhu taşıyorum ama çoğunlukla daha olumsuz bir anlamda ve bu senden içsel bir kopuştu, hiçbir zaman başarıyla sonuçlanamadı. Aile dışındaki insanlarla olan ilişkilerim senin etkinden daha fazla hasar almış olmalı. Başkaları için sevgi ve sadakatle elimden ne geliyorsa yapıp sen ve ailem için soğukluk ve ihanetten başka bir şey yapmadığıma inanıyorsan tamamen yanılıyorsun. Onuncu kez tekrar ediyorum: Muhtemelen her halükârda ürkek, herkesin içinde en utangacı ben olacaktım ama şu anda geldiğim yerle orası arasında uzun, karanlık bir yol var. (Bu noktaya kadar mektupta kasten çok az unutup atladığım konu oldu ama buradan itibaren benim için -sana ve kendime- itiraf etmesi fazlasıyla güç olan bazı şeyleri yazmamak durumundayım). Bunu söylememin sebebi, resmin geneline baktığın zaman yer yer bulanıklıklar olduğuna ve kanıtlarımın yetersiz kaldı-

ğına inanmanı önlemek. Aksine resmi dayanılmaz ölçüde kabalaştırabilecek kanıtlar var. Burada orta yolu bulmak pek kolay değil. Bu noktada geçmişe geri dönmek yeterince acı veriyor zaten: Ne zaman yanımda olsan özgüvenimi yitirip yerine sınırsız bir suçluluk duygusu koymuştum. (Başkasıyla ilgili kusursuz bir şeyler yazdığım sırada bu sonsuzluğu düşünüyordum: "Utancının kendisinden daha uzun ömürlü olmasından korkuyor.") Başkalarıyla iletişim kurarken birdenbire değişemiyordum, daha ziyade onlara karşı derin bir suçluluk hissi duyuyordum çünkü öncesinde de söylediğim gibi, senin dükkânda çalışanlara karşı -kendimi ortak ölçüde sorumlu tuttuğum- davranışlarının yarattığı hasarı onarma zorunluluğu hissediyordum. Bu da yetmezmiş gibi bağ kurduğum herkese gizliden ya da açıktan karşı çıkıyordun ve ben bunu da düzeltmek zorunda kalıyordum. İş yerinde ve evdeyken insanların çoğuna karşı güvensizlik duymayı öğretmeye çalışman (çocukluğumda benim için değerli olan bir insan söyle ki, onu en azından bir kez olsun kabaca eleştirmemiş olasın) tuhaf bir şekilde sana pek dokunmazdı (sen buna dayanacak kadar güçlüydün, ayrıca senin egemenliğinin de bir simgesi olabilirdi bu) -çocuk gözümde hiçbir zaman meşrulaşmayan bu güvensizlik, etrafımda yalnızca benzersiz derecede kusursuz insanlar gördüğüm için, kendime duyduğum bir güvensizliğe ve herkese karşı duy-

duğum daimi bir korkuya dönüştü. Ve bu sebeple de kendimi genelde senden koruyamaz oldum. Muhtemelen benim insanlarla kurduğum ilişkiden tamamen *habersiz* olduğun ve yoksun olduğum aile hayatını başka yerlerde telafi etmek zorunda kaldığımı kuşkuyla ve kıskançlıkla (beni sevdiğini inkâr ediyor muyum?) varsaydığın için yanılıyorsun, çünkü evden uzaktayken o şekilde yaşamak benim için imkânsızdı. Bu konuda çocukken kendi kendime bir avuntu bulmuştum: "Abartıyorsun, ufacık önemsiz şeylerin bile büyük tuhaflıklar olduğunu sanıyorsun, her gencin yaptığı gibi." Sonraları bu avuntuyu neredeyse tamamen yitirdim, dünyayı daha iyi anlamaya başladığım zaman yani.

Yahudilikte de senden pek kurtuluş bulamadım. Kurtuluş aslında tam da burada mümkün olabilirdi ya da belki birbirimizi Yahudilikte bulabilirdik, hiç değilse bir orta yol bulmak için iyi bir başlangıç olabilirdi. Ama sen bana nasıl bir Yahudilik öğretmişsin öyle! Yıllar geçtikçe onu üç farklı yönden gözlemledim.

Çocukken, sinagoga yeterince gitmediğim için, oruç tutmadığım için vesaire sen beni suçladığında ben de kendimi suçlardım. Sadece kendimi değil seni de yanılttığıma inanır ve her an hazırda bekleyen suçluluk beni içten içe tüketirdi.

Sonraları genç bir adamken, Yahudiliğe olan

önemsiz bağlılığını göz önünde bulundurarak, aynı önemsiz bağlılığı sergilemeye çabalamadığım için (senin deyiminle hiç değilse dine saygıdan) beni suçlamanı bir türlü anlayamadım. Görebildiğim kadarıyla gerçekten de önemsizdi, şaka gibiydi, hatta değildi bile. Sinagoga yılda dört kez giderdin, orada işi ciddiye alanlardan çok en hafif tabiriyle kayıtsız kalan kalabalıktan yana gibi görünürdün, duaları formalite icabı sonuna kadar okurdun, bazen de o sırada kitaptan okunan duanın bulunduğu pasajı açarak beni şaşırtırdın, sinagoga geldiğim sürece (mesele de buydu) içeride istediğim yeri gezmeme izin verirdin. Ben de onca saati esneyip uyuklayarak geçirir (sonraki yıllarda sanırım bu denli sadece dans kursunda sıkılmıştım) ve bu süre zarfında sinagogdaki birkaç küçük değişiklikten olabildiğince zevk almaya çalışırdım. Sözgelimi Ahit Sandığı'nın açılması, hedefi vurduğunda buna benzer bir kutunun açıldığı şu atış kulübelerini anımsatırdı bana ama o kutulardan hep ilgi çekici bir şeyler çıkarken buradakinden hep eski püskü, kafası kopuk oyuncak bebekler çıkardı. Bu arada sinagogdayken çok korkardım, sadece beklenildiği gibi bu kadar çok insanla iç içe olmaktan dolayı değil, bir keresinde bana, Tevrat'tan bir bölüm okumak için benim bile çağrılacağımı söylediğin için korkardım. Yıllarca bu korkudan ödüm koptu. Bunun dışında can sıkıntımı kesintiye uğratan önemli bir şey olmadı. Bar Mit-

sva yaklaşıyordu; gülünç ezberler gerektiren, sınav başarısının gülünçlükte zirve yaşattığı bir olaydı ve bir de senin söz konusu olduğun diğer önemsiz etkinlikler vardı. Mesela senin Tevrat'a çağrıldığın, benim gözümde bütünüyle bir toplumsal girişim olan ve alnının akıyla üstesinden geldiğin ya da benim kovulduğum ve senin ölülere dua edilirken sinagogun arkasında kaldığın, kovulduğum için ve derin ilgimin yoksunluğu yüzünden uzun bir süre boyunca bende, orada ahlakdışı bir şeylerin yaşandığı izlenimini uyandıran durumlar gibi. Sinagogda durumlar böyleydi, evdeyse tabii muhtemelen çok daha acınasıydı çünkü ibadet gülmekten insanı çatlatan bir saçmalığa dönüşen Seder'in[18] ilk günüyle sınırlı kalırdı sadece, tabii bunda yetişme çağındaki biz çocukların da etkisi vardı (bu etkiye neden boyun eğmek zorundaydın? Çünkü sebebi sendin.) Senden bana kalan dini inanışlar işte böyleydi, buna en fazla Önemli Kutsal Günler'de[19] babalarıyla sinagoga giden "milyoner Fuchs'un oğullarını" göstermek için kolunu uzatıp işaret etmen eklenirdi. Bütün bunlarla, hepsini ilk fırsatta reddetmekten başka ne yapabilirdim bilmiyordum; hal böyle olunca reddetmek en büyük dine-saygı-göstergesi

[18] Hamursuz Bayramı'nın (ya da diğer adlarıyla Pesah, Fısıh) ilk ve ikinci akşamında evlerde sembolik olarak kutlanan bir tür Yahudi bayramı, festivalidir.

[19] Tişri'nin (Yahudi takviminin yedinci ayı) ilk on gününe denk gelen, Roş Aşana (Yılbaşı) ve Yom Kipur (Kefaret Günü) arasında kalan dini dönem kastediliyor.

gibi geliyordu.

Sonraları ise daha farklı bakmaya başladım ve pek çok konuda olduğu gibi bu konuda da sana hainçe ihanet ettiğime neden inandığını anladım. Getto benzeri küçük köyünden Yahudiliğe dair ufak tefek bir şeyler almıştın, fazla değildi, şehirde ve askerde geçirdiğin zamanla birlikte bunun bir kısmını daha yitirmiştin ama gençliğindeki izlenimlerin ve hatıraların yine de bir çeşit Yahudi hayatı sürmene yetecek kadardı, özellikle bu konuda yardıma ihtiyacın yoktu, kökeninin sağlam olması ve toplumsal kaygılarla çok yakından ilişkili olmadığı sürece kişisel anlamda dinsel kaygılardan etkilenmiyordun. Hayatına temelde yön veren, Yahudi toplumunun belli bir sınıfına ait görüşlerden oluşan belirsiz bir inançtı ve bu görüşlerin kişiliğinin de bir parçası olmasından dolayı sen aslında müphem bir şekilde kendine inanmaya başlamıştın. Bunda da yine yeterince Yahudilik mevcuttu ancak bir çocuğa aktarılamayacak kadar geç kalınmıştı, daha sen aktarmaya başladığın sırada yok olup gittiler. Kendi gençliğinden kalan izlenimler çocuğa ulaşmakta yetersizdi; kısmen aktarılamayacak türde olmalarından, kısmen de senin korkutucu mizacın yüzünden. Yahudilik namına gerçekleştirdiğin birkaç ufak tefek ritüelin aslında daha büyük bir anlam taşıyabileceğini, bunları önemsizliklerine uygun bir biçimde hayata geçirdiğin için, korkuları yüzünden aşırı bir

dikkatle gözlemleyen çocuğa anlatabilmen imkânsızdı. Bunlar eskiden kalma küçük hatıralar olarak senin için bir anlam taşıyordu ve sırf bu yüzden benim de bunları takdir etmemi bekliyordun ama artık senin için bile içsel bir değer taşımadıklarından bu beklentine ancak ikna ya da gözümü korkutma yöntemiyle ulaşabilirdin; bir yandan bunu asla başaramazdın, öte yandan da buradaki zayıf konumunun hiçbir zaman farkında olmadığın için bu durum, görünüşte inatçılığımdan dolayı kaçınılmaz bir şekilde bana öfkelenmene neden oluyordu.

Bütün bunlar elbette istisnai durumlar değildi, nispeten daha dindar ülkelerden şehirlere göç etmekte olan Yahudilerden geçiş kuşağındaki kişilerin büyük bir bölümünde de benzer durum yaşanıyordu. Bu kendiliğinden ve kaçınılmaz olan bir şeydi ancak seninle aramızdaki zaten hırçın olan ilişkiye yetmezmiş gibi çok daha büyük bir acı katmıştı. Gerçi sen, tıpkı ben gibi, bu noktada da masum olduğuna inanıyordun, masumiyetini mizacına ve zamanın şartlarına bağlamalısın, yani başka işlerin ve dertlerin olduğundan bu tür şeylere vakit ayıramadığını iddia etmemelisin. Bu vasıtayla, aksi iddia edilemez masumiyetini başkalarını haksız yere suçlamak için kullanıyordun. Bu gibi suçlamaların kolaylıkla aksi ispat edilebilirdi, buradaki örnek de dahil. Çocuklarına ders vermeye uğraşmak yerine örnek bir yaşam sürmeye çabalamalıydın;

Yahudiliğin daha sağlam olsaydı örneğin de daha inandırıcı olurdu, bu apaçık ortada bir şey ve kesinlikle bir suçlama değil, sadece senin suçlamalarına karşılık bir savunmadır. Geçenlerde Franklin'in[20] gençlik anılarını okuyordun. Açıkçası bunu sana bilerek verdim, senin alay ederek belirttiğin gibi içinde vejetaryenlikle ilgili geçen kısa pasaj için değil, yazarın babasıyla olan ilişkisi ve aslında oğlu için yazdığı anılarda kendiliğinden ortaya çıkan oğluyla ilişkisinden dolayı verdim. Burada detaylara girmeye lüzum görmüyorum.

Geriye dönüp baktığımda, senin Yahudilikle ilgili görüşünün, benim büyük ölçüdeki kader inancımı fark etmenle onay almış olduğunu görüyorum. Şimdi, bütün ilgi alanlarıma, özellikle de bir şeylere karşı ilgi duyma tarzıma karşı hoşnutsuzdun, bu durum da dahil. Ancak daha da ötesinde bu konuya ufak bir iltimas geçmeni senden beklemiş olabilirdim. Sonuçta içimde harekete geçen Yahudilik, senin içinde doğuştan vardı ve aramızda yeni ilişkiler oluşması için de bir fırsattı. Bu tür şeylere ilgi göstermiş olsaydın bana çok sakıncalı görünecekelerini inkâr etmiyorum. Bu konuda senden bir şekilde daha iyi olduğumu iddia etmeyi aklımdan bile geçirmem. Ama bunu deneyemedik bile. Yahudilik sende nefret uyandırmaya başladı, Yahudi yazar-

[20] Otobiyografisi, Kafka'nın *Amerika* romanına kısmen esin vermiş olan Benjamin Franklin.

ları okuyamaz oldun, seni "iğrendiriyorlardı". Bu durum senin açından, tek doğru Yahudiliğin bana çocukken öğrettiğin Yahudilik olduğu ve bundan daha ötesinin olmadığı konusunda ısrarcı olduğun anlamına gelebilirdi. Ancak böyle bir konuda ısrar ettiğin görüşü elbette düşünülemezdi bile. Aksi takdirde "iğrendirici" kelimesi yalnızca (öncelikli olarak Yahudiliğe değil benim kişiliğime uygun düştüğü gerçeğini hesaba katmazsak) senin Yahudiliğinin ve benim Yahudi yetiştirilme tarzımın zayıf yönlerini farkında olmadan kabullendiğin, bunun hiçbir şekilde sana hatırlatılmasını istemediğin ve hatırlatanlara da açık yüreklilikle kin kustuğun anlamına gelirdi. Aklıma gelmişken, Yahudiliğimle ilgili olumsuz sanıların fazlasıyla abartılıydı. Bu tür Yahudilik kendi içinde senin lanetini barındırıyordu ve gelişimi, benim diğer insanlarla iletişimim esas alınarak belirlenmişti, yani ölümcül bir şekilde.

Senin tiksintin benim yazılarıma ve yazılarımla ilgili, senin bile bilmediğin, her şeye daha büyük bir darbe indiriyordu. Burada aslında senden bir nebze olsun bağımsızlık kazanarak uzaklaşmıştım, ama yine de kuyruğu birilerinin ayaklarının altındaki toprağa sıkışmış, başını serbestçe dışarı uzatıp yana doğru kıvrılarak kaçmaya çalışan bir solucana benziyordum hafiften. Bir derece kadar güvendeydim, özgürce nefes alabiliyordum; yazmama karşı duyduğun tiksinti ne tuhaftır ki beni rahatlatıyordu.

Gerçi kitaplarımı (bir kitap geldiğinde genelde kâğıt masasında oyunda olurdun) "Sehpamın üzerine koy!" şeklinde karşıladığında (ki bu artık bizim için yeni bir şey değildi) duyduğum gurur ve içimdeki tutku sönüp giderdi. Buna rağmen genel olarak mutlu olurdum, sırf isyankâr hainliğimden ya da aramızdaki ilişkiye dair tespitlerimin doğru çıkmasından duyduğum memnuniyetten değil, çok daha derin bir şekilde o sözlerin bana "Artık özgürsün!" gibi geldiği için sevinirdim. Elbette kendimi kandırıyordum, özgür değildim, en azından o günlerde henüz değildim. Yazdıklarım senin hakkındaydı, orada tek yaptığım senin omzuna yaslanıp içimi dökemediklerimi yazıya dökmekti. Bilinçli olarak uzatılmış bir vedaydı sana ama bunu tetikleyen de yine sendin, bense sadece nihai sonucu belirleyebilirdim. Fakat bütün bunlar ne kadar da önemsizdi! Bütün bu mesele, yalnızca benim hayatımı şekillendirdiği ölçüde tartışmaya değerdi, değilse bunun sözünü bile etmezdim ve dahası çocukluğumda bir önsezi, sonraları umut, daha sonra ise sıklıkla çaresizlik olarak hayatıma hükmetmiş ve kendi aldığım hepi topu birkaç küçük kararı da -yine senin suretinde olduğunu söyleyebilirim- etkilemiştir.

Örneğin meslek seçimim. Elbette cömertliğin ve bu konuda sabırlı bile denilebilecek yaklaşımınla seçimimde bana kesin bir özgürlük tanıdın. Yine kabul etmeliyim ki oğluna, orta sınıf Yahudilerin yay-

gın geleneklerine ya da orta sınıfa ait senin önemle itibar ettiğin değer yargılarına uygun şekilde davranmaktan başka bir şey yapmadın. Kişiliğime dair yanlış anlamalarının da rolü büyüktü. Babalık gururunun tesiriyle nasıl biri olduğumdan habersiz, çelimsizliğimden edindiğin çıkarımlarla benim aşırı çalışkan biri olduğumu sanırdın hep. Sana kalırsa ben, çocukluğumu durmadan ders çalışarak ve hayatımın sonrasını da sürekli yazarak geçirdim. Şimdi, bunun gerçekle uzaktan yakından alakası yok. Bundan daha ziyade, belki de daha az abartılı olarak, çok az ders çalıştığımı ve hiçbir şey öğrenmediğimi söyleyebilirdin; orta dereceli hafızam ve bütünüyle fena sayılmayacak derecedeki analitik yeteneğimi göz önünde bulundurursak öğrendiğim bir şeyin uzun yıllar aklımda kalması pek de şaşırtıcı olmasa gerek. Ancak son derece gamsız, huzurlu yaşadığım hayata harcanan onca para ve onca zamana ve özellikle de tanıdığım herkese kıyasla bilgi ve daha da önemlisi onun dayandığı temelin sağlamlığından geriye kalan şey fazlasıyla acınasıdır. Acınası olsa da benim için anlaşılabilir bir şey. Kendimi bildim bileli manevi varlığımı ortaya koymak için o kadar derin endişeler duydum ki benim için başka hiçbir şeyin önemi yoktu. Liseli Yahudi gençlerimiz genelde biraz tuhaftır, en olmadık türde kişilikler sergilerler fakat soğuk, pek saklı olmayan, inatçı, çocukça çaresiz, neredeyse gülünç, sert ama

soğukkanlı hayalperestliğinden delice memnuniyet duyacak umarsızlıkta bir çocuğa kendim dışında rastlamadım. Kabul etmeliyim ki benim durumumda böylesi bir şey endişe ve suçluluk duygusundan kaynaklanabilecek gergin bir çöküşe karşı alınabilecek tek önlemdi aynı zamanda. Sadece kendim için endişelenirdim ama bunun pek çok farklı hali olurdu. Bazen sağlığımdan endişelenirdim; bu belli belirsiz bir şekilde başladı, arada sırada sindirimle ilgili vesveseler, saç dökülmesi, omurga eğriliği vesaire, bu liste böyle sonsuza dek uzadı ve sonunda gerçek bir hastalık olarak sonuçlandı. Peki neydi bütün bunlar? Gerçek bir fiziksel rahatsızlık yoktu. Ancak her zamanki gibi hiçbir şeyden emin olamadığım için, her geçen saniye varlığıma yönelik yeni bir teyide ihtiyaç duyduğum için, hiçbir zaman gerçek, sahici, somut bir şeye sahip olmadığım için, aslında mirastan men edilmiş bir evlat olduğum için bana en yakın olan şeyden, bedenimden kuşkulanmaya başladığıma kesin surette karar verdim. Ürkütücü bir hızda uzayıp duruyordum ve bununla nasıl baş edeceğime dair hiçbir fikrim yoktu. Üzerimdeki yük çok fazlaydı, sırtım kamburlaşıyordu, egzersiz yapmak şöyle dursun hareket etmeye bile cesaretim yoktu, zayıflıyordum. İçimde hâlâ işleyen bir şeylerin kalmış olmasına hayret ediyordum, mesela iyi çalışan sindirim sistemime; hayretim bile bunu yok etmeme yetti, her türlü hastalık hastalığı-

nın yolu açıldı ve nihayet evlenme arzusundaki insanüstü gereksinimlerin etkisiyle (bu konuya daha sonra değineceğim) ciğerlerim kanamaya başladı ve işte bunda -sadece yazmak için ihtiyacım olduğunu düşündüğümden ihtiyaç duyduğum, bu yüzden burada konuyla ilişkisi olan- Schönborn Sarayı'ndaki[21] dairemin de etkisi olabilir. Yani bunların sebebi, senin hep sandığının aksine, çok çalışmam değil. Sağlığımın tamamen yerinde olduğu ve kanepeye uzanarak senin, hastalık zamanları da dahil bütün hayatın boyunca dinlenerek geçirdiğin zamandan çok daha fazla tembellik ederek geçirdiğim yıllar oldu. Ne zaman korkunç derecede yoğun olsan senden hemen uzaklaşır ve genelde odama gidip uzanırdım. Ofiste (ki burada tembellik nadir görülürdü ve tedirginliğim de tembelliği kontrol altında tutmama neden olurdu) ve evdeki başarılarımın toplamı o kadar azdı ki, işin aslını öğrensen dehşete kapılırdın. Yaradılışım gereği muhtemelen çok da tembel biri değilim ama yapacak bir işim de yoktu. Evdeyken adam yerine konmuyor, alenen suçlanıyor, yenilgiye uğratılıyordum ve kaçmak, başka bir yere gitmek için ne kadar çok çabalasam da -gerçi bu gerçek bir işten sayılmazdı- birkaç küçük istisna dışında bu, sahip olduğum cılız güçle ulaşılması imkânsız bir hedefti.

[21] Prag'ın Mala Strana bölgesindeki günümüzde ABD Elçiliği olarak kullanılan bina.

İşte bu durumdayken kendi mesleğimi seçme özgürlüğü tanındı bana. Ancak böyle bir özgürlüğü işe yarar kılabilecek miydim? Gerçek bir işe girebileceğime dair hâlâ kendime güveniyor muydum? Kendi değerimi anlamak için her şeyden daha çok -mesela dışarıda yaşanacak herhangi bir başarı gibi- sana bağlıydım. Başarı beni sadece geçici bir süreliğine güçlendiriyordu, sonrası yok, beni diğer tarafa sürükleyen senin ağırlığın hep daha kuvvetliydi. İlkokul birinci sınıfı asla bitiremeyeceğime inanıyordum ama geçtim hatta ödül bile aldım; ama liseye giriş sınavını asla geçemeyeceğim diye düşünüyordum ama onu da geçtim; sonra lise birde kesin kalırım dedim ama hayır, kalmadım ve başarılı olmaya devam ettim. Ancak bunlara rağmen kendime güvenim gelmiyordu, aksine ne kadar çok başarılı olursam nihai düşüşümün daha sert olacağına -ki senin asık suratın da bunun gerçek bir kanıtıydı- inanırdım. Aklımda sık sık o korkunç disiplin kurulunun toplandığını canlandırırdım (okul sadece en genel örnek ama bu durum çevremdeki diğer konularda da benzerlik gösteriyordu), birinci sınıfı geçince ikinci sınıfta, ikinci sınıfı geçince üçüncü sınıfta vesaire kuruldakilerin, benim gibi beceriksiz ya da hiç yoktan böylesi umarsız bir çocuğun nasıl olup da bu kadar sınıfı sessiz sakin geçtiğine dair bu sıra dışı, rezil olayı incelemek üzere bir araya geldiklerini hayal ederdim. Bütün gözler üzerime dikildi-

ğinden de tabii ki hemen tükürülüp atılırdım ve bu kâbustan kurtulan bütün dürüst insanlar da rahat bir nefes alırdı. Bir çocuk için bu tür hayallerle yaşamak kolay iş değildir. Bu şartlar altında derslere ne gibi bir ilgi duyabilirdim? İçimde gerçek bir ilgi uyandırabilecek kıvılcımı kim çakabilirdi? Bu kritik yaşta sadece dersler değil etrafımda olup biten her şey ilgimi çekiyordu, tıpkı görevini savsaklayan bir banka memurunun yakalanma korkusuna rağmen hâlâ görevine devam ederken bir çalışan olarak yapması gereken ufak tefek banka işlemleri rutinine duyduğu ilgi kadar. Asıl meselenin yanında diğer her şey büsbütün önemsiz, fazlasıyla uzak kalıyordu. Bu durumlar kısmen kopya çekerek geçmeyi başardığım final sınavına kadar bu şekilde devam etti ve sonra bir anda son buldu, özgürdüm. Lisedeki disipline rağmen o zamanlar kendimle daha çok haşır neşir olmuşsam şimdi artık özgür olduğuma göre daha fazlasını yapabilirim. Bu da demek oluyor ki aslında kendi işimi seçme özgürlüğüne sahip değildim; asıl derdimle kıyaslandığında lisedeki derslere ne kadar kayıtsızsam yine her şeye karşı o kadar kayıtsız olacaktım. Bu yüzden de bir an evvel, gururumu çok da ayaklar altına almadan, kendimi bu kayıtsızlığa sakıncalı bir şekilde teslim etmemi sağlayacak bir iş bulmalıydım. En uygun seçenek ise hukuktu. İki hafta kimya ya da altı ay kadar Almanca çalışmak gibi beyhude, boş umutlardan bes-

lenerek girişti̇ğim ufak tefek başka işler sadece bu temel inancımı kuvvetlendirmeye yaradı. Ve böylece hukuk okudum. Yani sınavlardan birkaç ay önce sinirlerimin büyük ölçüde zedelenmesi, zihnimin aslında binlerce ağız tarafından benim için çoktan çiğnenmiş talaşla varlığını sürdürmesi demekti bu. Ancak bir bakıma tam da bu sebeple hoşuma gitmişti, tıpkı eski okul yıllarımdan ve memuriyet hayatımdan aldığım haz gibi benim durumuma tamı tamına uyduğu için. Her halükârda şaşırtıcı bir öngörüye sahiptim; küçük bir çocukken bile okul ve iş hayatımla ilgili oldukça net önsezilerim vardı. Bütün bunlardan bir kurtuluş beklentim olmadı; kurtuluşa dair bütün beklentilerimden vazgeçeli çok oluyor.

Ancak söz konusu, evliliğin önemi ve olasılığı olduğunda neredeyse hiçbir önsezim bulunmuyordu; hayatımın o ana kadarki en büyük korkusu neredeyse hiç beklemediğim bir anda başıma geldi. Çocukluktan o kadar geç bir yaşta çıkmıştım ki bu tür konular bana fazlasıyla uzaktı, üzerine düşünmeye arada sırada gereksinim duymuştum fakat bunun her şeyden daha kalıcı, belirleyici ve acı bir sınav olacağı kestirilemezdi. Öte yandan evliliğe dair girişimlerim aslında senden kurtuluşum için atıldığım en umut dolu ve muazzam girişimler olup çıkmıştı ve buna paralel olarak başarısız sonuçlanmaları da her seferinde daha ihtişamlı bir hal alıyordu.

Bu konuda hep başarısız olduğum için burada da sana evlilikle ilgili girişimlerimi anlatmakta başarısız olmaktan korkuyorum. Ve buna rağmen mektubumun tüm başarısı da buna bağlı çünkü bir yandan girişimlerim bütün olumlu güçlerimi bir araya getirirken diğer yandan kısmen beni yetiştirme tarzının doğurduğu sonuçları olarak tanımladığım bütün olumsuz güçleri yani çelimsizliğimi, özgüven eksikliğimi, yoğun suçluluk duygumu hiç kuşkusuz bir öfkeyle bir araya getirerek evlilikle arama bir duvar örüyordu. Bunu açıklamak ise çok daha zor çünkü günler ve geceler boyu bu konu üzerine o kadar çok kafa yordum ki şimdi düşüncesi bile kafamı karıştırmaya yetiyor. Meselenin senin açından tamamen bir yanlış anlama olduğunu düşünmek açıklama yapmamı kolaylaştıran tek şey; böyle büyük bir yanlış anlamayı biraz olsun düzeltmeye çalışmak ise hiç de kolay bir iş gibi görünmüyor.

Öncelikle, evlenmedeki başarısızlığımı diğer başarısızlıklarımla aynı kefeye koyuyorsun; bu başarısızlıkla ilgili yukarıdaki açıklamamı kabul ettiğini varsayarsam aslında buna karşı koymayabilirdim. Doğrusu, aynı kefedeler ama bunun önemini o kadar küçümsüyor ve öyle bir üslupla küçümsüyorsun ki bu konuyu birlikte tartıştığımızda esasında tamamen farklı şeylerden bahsediyor oluyoruz. 'Evlilik girişimlerimin benim için taşıdığı anlam ka-

dar hayatında hiçbir zaman hiçbir şey senin için anlam taşımadı' deme cesaretini gösteriyorum. Bunu söylerken başına kayda değer hiçbir şey gelmediğini ima etmiyorum tabii ki, aksine senin hayatın benimkinden daha dolu dolu, daha sıkıntılı ve yoğundu ama işte tam da bu sebepten dolayı başına bu tür bir şey gelmedi. Birinin önünde tırmanması gereken beş küçük basamak varken diğerinin önünde o beş küçük basamağın toplamı yüksekliğinde tek bir basamak vardır; birinci kişi o beş basamağın dışında yüzlerce ve binlercesini daha tırmanmak zorunda kalacak ve harika, yoğun bir yaşam sürecektir ama çıktığı hiçbir basamak ona kıyasla ikinci kişi için var gücüne rağmen adım atamadığı, ötesine geçmek şöyle dursun daha tırmanamadığı o ilk ve tek basamak kadar anlamlı gelmeyecektir.

Evlenmek, bir aile kurmak, çocuklarını kabullenmek, onları bu belirsiz hayatta desteklemek ve hatta biraz da yönlendirmek benim fikrimce bir insanın çıkabileceği en yüksek zirvedir. Pek çoklarının bu zirveye tırmanarak sözde gösterdiği başarı ise aksini kanıtlamaz çünkü birincisi, çoğu aslında gerçekten başarılı olmamıştır; ikincisi, geriye kalan azınlık bu başarıyı kendileri "gerçekleştirmemiştir", sadece olaylar kendiliğinden öyle gerçekleşmiştir, bu durumda başarıları, ne kadar zirveye ulaşmasalar da, çok önemli ve gurur vericidir (özellikle de "gerçekleştirmek" ile "gerçekleşmek" arasında net

bir ayrım yapmak mümkün olmadığı için böyledir). Ve son olarak bu, başarının zirvesiyle ilgili bir sorun olmaktan ziyade, ondan dağlar kadar farklı ama yine de kayda değer bir yaklaşımdır. Sonuçta insanın doğrudan güneşin orta yerine uçması gerekmez, sadece dünyada güneşin ara sıra aydınlatıp biraz da ısıttığı küçük bir yer bulmaya ihtiyacı vardır.

Buna nasıl hazırlanmıştım peki? Olabildiğince kötü. Şu ana kadar anlattıklarımdan belli zaten. Ancak ne zaman kişisel anlamda doğrudan hazırlanmam ve temel ihtiyaçlarımın karşılanması gerekse sen pek de müdahalede bulunmazdın. Bunun aksi de düşünülemezdi çünkü burada belirleyici olan; ait olduğumuz sınıfın, uyruğumuzun ve bulunduğumuz zamanın cinsiyete bağlı gelenekleriydi. Ama sen yine de burada bile müdahalede bulunmadın çünkü böyle bir müdahale karşılıklı güçlü bir güven gerektirir ve biz bundan yoksunduk, o kritik anın çok öncesinde ve pek de memnuniyetsiz bir şekilde müdahalede bulunmuştun. Çünkü ikimizin de ihtiyaçları birbirinden tamamen farklıydı; benim ilgimi çeken bir şey seni kesinlikle etkilemez ya da tam tersi sana masumca gelen şey benim için ayıplanacak bir şeydir ya da tersine senin için sonuçsuz olan bir şey beni ölüme götürebilir.

Bir akşam, annem ve seninle birlikte şimdiki Landerbank'ın bulunduğu yere yakın olan Jo-

sefsplatz'da[22] yürüyüş yaptığımızı hatırlıyorum ve ben aptalca bir kibirle, üstünlük taslayarak, gururla, bağımsızca (bu yalandı), soğuk (bu doğruydu) ve seninle konuşurken hep olduğu gibi kekeleyerek şu ilginç konulardan bahsetmeye başladım; beni bilgilendirmediğinizi bu yüzden arkadaşlarımın beni aydınlatmak zorunda kaldığını, beni büyük tehlikelerle yüz yüze bıraktığınızı (burada her zamanki arsız mizacımı takınarak kendimi cesur biri gibi göstermek için yalan söyledim, çekingenliğimin bir sonucu olarak şehirli çocukların alışılageldik cinsel kabahatleri dışında "büyük tehlikeler"e dair doğru dürüst bir fikrim yoktu) söyleyerek sizi suçladım. Sonuç olarak da neyse ki artık her şeyi bildiğimi, artık öğüde ihtiyacım kalmadığını ve her şeyin yolunda olduğunu ima ettim. Bu konulardan size bahsetmemin başlıca sebebi beni eğlendiriyor olmasıydı, yani hiç değilse bunların sözünü edebilmek hoşuma gidiyordu, sonra da biraz meraktan ve sizden öyle ya da böyle bir şeylerin öcünü almak için konuşuyordum. Siz ise her zamanki tavrınızı koruyarak bu tür konularda zarar görmeden nasıl ilerleyebileceğime dair bana tavsiyelerde bulunabileceğiniz gibi basit bir şey söyleyerek gayet sade bir tepki verdiniz. Belki de asıl niyetim tam da böyle bir yanıt almayı sağlamaktı; bu da sürekli et ve hep güzel şeylerle beslenmiş ama yine de cinsel haya-

[22] Kafka'nın Prag'daki evine yakın olan meydan.

tı olmayan, sürekli kendiyle meşgul olan bir çocuğun şehvetli mizacına kesinlikle uygundu ancak bu konuda görünüşte öyle utangaç hissediyordum ki ya da öyle olmam gerektiğine öyle inanıyordum ki bütün isteğime rağmen bu konuda seninle bir daha asla konuşamadım ve kibirli bir küstahlıkla konuşmayı yarıda kestim.

Bana verdiğin cevabı değerlendirmesi kolay değil; bir yandan acımasız bir açık sözlülükle kesin bir ilkellik izlenimi uyandırırken diğer yandan, verdiği vicdansızlık dersiyle oldukça moderndi. O zamanlar kaç yaşında olduğumu hatırlamıyorum ama on altıdan fazla değildim kesinlikle. Benim gibi bir çocuk için aslında çok tuhaf bir yanıttı ve hayatımda bana öğrettiğin en açık ve anlaşılır ders olması açısından aramızdaki uçurumu açıklıyordu. Fakat bunun asıl anlamı, bunu çok sonradan anlayana kadar aslında hiç farkında olmamıştım, şuydu: Bana yapmamı öğütlediğin şey, sana göre ve o zamanlar bile bana göre, akla hayale gelebilecek en iğrenç şeydi. Bu iğrençlikten eve fiziksel hiçbir şey getirmememi sağlamak için harcadığın çaba ise sadece seni ve senin evini korumaya yönelik öylesine bir çabaydı. Asıl mesele, bir koca, tertemiz bir adam ve bu tür şeylerin üzerinde yer alan biri olarak verdiğin öğütten kendini hariç tutmakta gösterdiğin ısrardı. Bu durum benim için muhtemelen daha kötüydü çünkü evliliği bile gözümde ahlaksızca gösterip evliliğe

dair duyduğum şeyleri kendi anne babama uygulamamı engellemişti. Böylece sen daha da kusursuzlaşıyor, daha da yüceliyordun. Evlenmeden önce kendi kendine de aynı öğüdü vermiş olabileceğini düşünmekse benim için tamamen imkânsızdı. Yani senin üzerinde, insanî kirden neredeyse eser yoktu. Ama yine de açık yüreklilikle söylediğin birkaç söz ile sanki kaderim buymuş gibi beni bu kirin içine sen sürükledin. Eğer dünyada yalnızca sen ve ben kalsaydık, bu düşünce hep aklıma yatmıştır, bütün saflıklar sende ve bütün pislikler de senin öğüdünün açtığı ufak çukurdan girerek bende cisimleşirdi. Elbette beni böyle bir şeyle cezalandırabilmen kendi içinde anlaşılamaz bir şeydi ama bana göre ise sadece eski suçum ve bana yönelttiğin derin küçüksemenle izah edilebilirdi. Bir kez daha, bu durum benim en derinimdeki özüme çok ama çok sert bir darbe indirdi.

Muhtemelen burası da hem senin hem de benim suçsuzluğumun en temize çıktığı noktadır. A, B'ye açıkça, hayat tarzını koruyarak, çok hoş olmasa da modern şehir yaşamında yaygın olarak kabul gören ve belki de B'nin sağlına zarar gelmesini önlemeye yarayacak bir öğüt veriyor. Bu öğüt B için ahlaki açıdan o kadar da güçlendirici değil ama sonraki yıllarda bundan başını kurtarıp aldığı hasarı onarmaması için de bir sebep yok, yeri gelmişken aslında bu öğüdü almaya hiç de mecbur değil ve her

halükârda B'nin gelecek yaşantısını başına yıkabilecek herhangi bir şey de içermiyor. Ancak yine de tam olarak bu türden bir şey meydana geliyor, tek sebebi ise senin A benim de B olmam.

Bu karşılıklı masumluğu kısmen çok net değerlendirebiliyorum çünkü yaklaşık yirmi yıl sonra tamamen farklı şartlarda benzeri bir şekilde çatışma yaşadık ve aslında bu çok korkunç olsa da açıkçası kendi içinde daha zararsızdı, çünkü otuz altı aşına gelmiş biri olarak bende hasar yaratacak daha ne kalmıştı ki? Evlilikle ilgili sana son planlarımdan bahsettikten sonraki o gerilim yüklü günlerden birinde yaşadığımız ufak tartışmayı kastediyorum. Şunun gibi bir şey söyledin: "Kesin kız üzerine süslü bir bluz giydi, Praglı Yahudi kızları bu işten iyi anlar, sen de bunu görünce hemen evlenmeye karar verdin. Ve üstelik mümkün olduğunca hızlı, bir hafta içinde, yarın, bugün. Seni gerçekten anlamıyorum, yetişkin bir adamsın, şehirde yaşıyorsun ve buna rağmen karşına çıkan ilk kızla evlenmekten daha iyisini bilmiyorsun. Sahiden, diğer seçenekleri göremez misin? Eğer korkuyorsan seninle gelirim." Sözlerin daha net ve teferruatlıydı ama detaylarını hatırlayamıyorum, gözlerim de biraz dolmuştu belki, ben dikkatimi daha çok anneme vermiştim ama o da seninle aşağı yukarı aynı fikirdeydi, masadan bir şey alıp odadan çıkmıştı.

Sözlerinle beni hiç bu kadar aşağılamamış ve

beni bu kadar hor gördüğünü açıkça belli etmemiştin muhtemelen. Yirmi yıl öncesinde de benzer sözler ettiğinde senin gözünde dünyanın farklı yollarına çıkmaya hazır durumda, vaktinden önce olgunlaşmış şehirli bir çocuk olarak belki bir nebze saygınlığım vardı. Şimdiyse bu saygınlık, beni hor görmeni daha derinleştirebilir sadece. Çünkü ilk başlarda oldukça yüreklilik sergileyen bu çocuk o günden sonra durgunlaşıp daha başka hiçbir tecrübe edinmemiş, geçen yirmi yılla birlikte sadece daha da yıkılmış biri gibi görünüyor. Hangi kızı seçtiğimin senin için hiçbir önemi yoktu. Karar verme yetime hep (istemeden) yukarıdan baktın ve şimdi bunun değerini gerçekten anladığını (istemeden) sanıyorsun. Başka şekillerde kaçma girişimlerimden haberin bile yok, bu yüzden de hangi düşünce aşamalarından geçerek bu evlilik girişimine geldiğimi bilemezdin, tahmin edebilirdin sadece ve hakkımdaki genel kanaatini sürdürerek de benim en iğrenç, en kaba, en gülünç dürtülere sahip olduğumu tahmin ettin. Ve bunları bana söylemekten de bir an olsun çekinmedin. Bana bunu yaparken yaşattığın utanç, evlenerek senin adını kirleteceğimi düşünerek duyduğun utancın yanında hiçbir şeydi.

Şimdi, evlilikle ilgili girişimlerim söz konusu olduğunda söyleyebileceğin çok şey vardır belki ve aslında çoktan da söyledin: F[23] ile iki kez nişanı

[23] Franz ile iki kez nişanlanan Felice Bauer. Birbirleriyle 1912

bozduğum ve yeniden birleştiğim için, sonra seni ve annemi nişan için gereksiz yere Berlin'e kadar sürüklediğim için vesaire benim kararıma öyle kolay kolay pek de saygı duyamazdın. Bu doğru ama nasıl bu hale geldi?

İki evlilik girişimimin de arkasındaki temel düşünce tamamıyla saygıdeğer bir düşünceydi: Bir yuva kurmak, bağımsız olmak. Senin teoride desteklediğin bir düşünce olsa da uygulamada bir çocuk oyunu gibiydi; çocuklardan biri diğerinin elini tutup, hatta sıkıca kavrayıp diğerine "Hadi gitsene, git, neden gitmiyorsun?" diye bağırır. Bana "gitsene" deyişin oldum olası sahiciyken bizim olayımızda bu durum kesinlikle karmaşıktı; sen farkında olmasan da güçlü kişiliğin beni hep geri çekiyor ya da aşağı sürüklüyordu.

Her iki kızı da tesadüfen seçmeme rağmen ikisi de olağanüstü iyi bir seçimdi. Ürkek, çekingen, kuşkucu biri olduğuma inanıp benim basit bir bluzdan etkilenerek bir hevesle evlenebileceğime inanman, benimle ilgili yanlış anlamalarını bütünüyle kanıtlıyor. Açıkçası her iki evlilik de mantık evliliği olacaktı zira ilkinde yıllarca, ikincisinde ise aylarca gece gündüz bunun üzerine en ince detayına kadar plan yapmıştım.

Kızların ikisi de beni hayal kırıklığına uğratma-

senesinde tanışan çift, Franz'a 1917'de tüberküloz teşhisi konana dek yoğun bir şekilde yazışmayı sürdürmüştür.

dı ama ben her ikisini de hayal kırıklığına uğrattım. Onlarla evlenmek istediğimde haklarında ne düşündüysem şimdi de aynısını düşünüyorum.

İkinci evlilik girişimimde ilkinde edindiğim tecrübeleri göz ardı ettiğim ve umursamaz davrandığım da doğru değil. Şartlar birbirinden tamamen farklıydı; ilkindeki tecrübelerim beni, çok daha gelecek vaat eden ikinci girişimimde umutlandıran şeyler oldular. Burada detaylara girmek istemiyorum.

Peki neden evlenmedim? Her konuda olduğu gibi bunda da çeşitli bir takım engeller mevcuttu ama hayat da zaten bu engellerle mücadeleden ibarettir. Gerçi maalesef bu hususlaki olaylardan tamamen bağımsız olarak ortaya çıkan esas engel, benim ruhsal manada evliliğe şüphesiz ki yatkın olmayışımdı. Bunu, her evlenmeye karar verişimde gözümü uyku tutmamasından, gece gündüz başımın ağrımasından, hayatın benim için tüm anlamını yitirmesinden ve çaresizlik içinde bocalamamdan anlamak mümkün. Bunun asıl nedeni ise kaygılanmam değil, -gerçi sönük ve kılı kırk yaran mizacım yüzünden sayısız kaygılarım olmuyor değil ama bunlar beni pek o kadar etkilemiyor- tıpkı cesedin üzerinde son dokunuşları yapan kurtlar gibi ama asıl darbeyi başka yerden alıyorum. Burada korkunun, acizliğin, kendine acımanın genel baskısından bahsediyoruz.

Daha net bir şekilde açıklamaya çalışmak istiyorum: Seninle ilişkimizde apaçık var olan iki çelişkili kuvvet, başka her yerde olduğundan çok daha büyük bir güçle bu evlilik girişimimde bir araya geliyor. Evlilik, bireysel bağımsızlık ve özgürlüğün hiç kuşkusuz ki en belirgin taahhüdüdür. Böylece bir ailem olurdu, benim fikrime göre bu herhangi birinin ulaşabileceği en yüce noktadır, yani sen de bu noktaya ulaştın, seninle denk olacaktım, bütün o eski ve sürekli kendini yenileyen utanç ile zorbalık tarihe gömülmüş olacaktı. Bu kesinlikle harika bir şey olurdu ama aynı zamanda kuşku da uyandırırdı. Bu kadarı fazla, böylesi bir noktaya ulaşmak imkânsızdır. Tıpkı birinin tutuklu olması ve oradan hem kaçmayı isteyip -ki bu mümkündür- hem de hapishaneyi kendi zevk konağına çevirmesi gibi bir şeydir. Seninle kurduğumuz bu özel talihsiz ilişkiden bağımsız olmak istiyorsam seninle olabildiğince hiçbir ilişkisi bulunmayan bir şeyler yapmalıyım; evlilik her şeyin üstünde olsa da ve en onurlu özgürlüğü sağlasa da seninle de bir o kadar yakından bağlantılı. Bu yüzden bundan kurtulmaya çalışmak demek, biraz delilik demektir ve her kaçış girişimi neredeyse istisnasız bir şekilde bu delilikle sonuçlanır.

İşte tam da bu noktada seninle olan ilişimiz beni evlenmeye teşvik ediyor. İkimiz arasında bir eşitlik sağlayacağını hayal ediyorum; senin hiçbir

şeyi anlayamayacağın kadar anlayacağın bu eşitlik, beni özgür, minnettar, masum, namuslu bir erkek evlat kılarken seni de sorunsuz, zorbalık etmeyen, anlayışlı, hoşnut bir baba yapabilirdi. Gel gör ki buna ulaşmak için yaşanmış her şeyin yaşanmamış olması yani bizim silinip gitmemiz gerekirdi.

Ancak aramızdaki şeyler varlığını sürdürdükçe evlilik benim için hükümsüzdür çünkü bu senin özel uzmanlık alanın. Bazen önünde dünya haritasının serili olduğunu ve senin de üzerine çaprazlama uzanmış olduğunu hayal ediyorum. Ve sonrasında sadece senin bedeninin kaplamadığı ya da uzanamadığın alanlarda yaşamımı sürdürebilecekmişim gibi geliyor. Benim gözümdeki iri cüsseni hesaba katınca da bana yalnızca ufak tefek, pek de hoş olmayan yerler kalıyor ve özellikle de evlilik aralarında bulunmuyor.

Tam da bu kıyaslama, beni dükkândan kovduğun gibi kendi örneğinle evlilikten de uzaklaştırdığını söyleyerek seni suçlamaya çalışmadığımı kanıtlıyor işte. Her ne kadar uzak benzerlikler olsa da aksi söz konusu. Senin evliliğin pek çok açıdan bana göre örnek bir evlilikti; sadakatiyle, karşılıklı yardımlaşmayla, çocuklarının sayısıyla örnekti ve çocukların büyüyüp bu huzuru her geçen gün daha da bozsa bile evliliğin hiç sarsılmadı. Belki de evliliğe dair yarattığım yüksek idealler senin örneğine dayanıyordu fakat evlilik isteğim başka nedenler

yüzünden başarısızlığa mahkûmdu. En başta da çocuklarınla kurduğun ilişki yüzünden ki mektubumun ana konusu da bu zaten.

Evlilik korkusunun bazen insanın kendi anne babasına karşı işlediği günahların öcünün bir gün çocukları tarafından alınacağına dair duyulan bir korkudan kaynaklandığı söylenir. Bunun benim durumumda çok önemli olduğuna inanmıyorum çünkü benim suçluluk duygumun kaynağı aslında sensin ve kendi içinde öyle benzersiz bir duygu ki -hatta bu benzersizlik hissi de kahrediciliğinin ayrılmaz bir parçasıdır- herhangi bir taklidini imkânsız kılıyor. Bununla beraber şunu da söylemeliyim ki kendim gibi sessiz, bıkkın, kurumuş, mahvolmuş bir oğlum olsaydı son çare olarak muhtemelen ondan kaçar, başka yere göç ederdim tıpkı evlilik planlarımı duyduğunda senin de ilk anda yapmak istediğin gibi. Yani evliliğe dair yeteneksizliğimi hiç yoktan bu da etkilemiş olabilir.

Burada çok daha önemli olan etken benim kendimle ilgili kaygılarım esasında. Bunu şöyle açıklamak mümkün: Yazılarımda ve yazıyla ilgili her şeyde bağımsızlığım ya da kurtuluşum için küçük girişimlerde bulunduğumu ama çok azını başardığımı, bunların beni neredeyse hiçbir yere götürmeyeceğini ve bunu pek çok kere gördüğümü zaten ima etmiştim. Buna rağmen, bulunduğum girişimlere göz kulak olmak, yeterli güce sahipken bunların başına

herhangi bir tehlikenin gelmesini ve hatta en ufak bir tehlike olasılığının bunları tehdit etmesini engellemek benim görevim ve hatta hayatımın amacıdır. Evlilik tam da böyle bir tehlike oluşturuyor, kabul etmeliyim ki olasılığı bile büyük tehlike, ancak bu kadarı bile benim için yeterli. Ya gerçekten bir tehlikeye dönüşseydi ne hale düşerdim? Muhtemelen kanıtlanamaz ama asla inkâr edilemez olan bu tehlike duygusu ile evliliği nasıl sürdürürdüm? Bu olasılıkla karşılaşınca tereddüt edebilirim ancak sonucu bellidir, vazgeçmek zorunda kalırım. O yüzden de şu eski atasözü bu konunun yanından bile geçmiyor: Eldeki serçe damdaki güvercinden iyidir. Ellerim boş, dam ise dolu ama yine de -savaş şartlarının ve yaşam mücadelesinin gerektirdiği gibi- boş olanı seçmek zorunda kalıyorum. Söz konusu kariyerim olduğunda da benzeri bir seçim yapmak zorunda kalmıştım.

Ancak evliliğimin önündeki en önemli engel, aileyi yönlendirmek şöyle dursun onu bir arada tutabilmek için sende gözlemlediğim bütün özelliklere sahip olmam gerekeceği inancının artık ortadan kaldırılamaz oluşuydu. Bütün bu özelliklerin bir araya gelmesi gerekiyordu tıpkı iyi ve kötünün organik olarak sende birleşmesi gibi, sahip olduğun güç ve başkalarına tepeden bakman, sağlıklı oluşun ve belli düzeydeki ölçüsüzlüğün, konuşma becerin ve yine de kifayetsizliğin, özgüvenin ve diğer

herkese karşı duyduğun memnuniyetsizliğin, görmüş geçirmişliğin ve zorbalığın, insan sarraflığın ve çoğu insana güvenmemen, sonra çalışkanlılık, sebat, soğukkanlılık ve korkusuzluk gibi acizlikten uzak meziyetlerin. Sana kıyasla bende bunlardan hiç yoktu ya da belki bir iki tanesi vardı, senin bile evlilikte ne sıkıntılar çektiğini ve çocukların söz konusu olduğunda nasıl büsbütün başarısız olduğunu görerek ben evliliğe nasıl cüret edebilirdim? Elbette bu soruyu kendime hiçbir zaman doğrudan sormadım, ne de doğrudan cevap verdim, aksi takdirde sağduyum sorunu çözmek için müdahalede bulunur ve bana senden farklı olan ve yine de evlenip baskı altında kalmaktan kurtulan -ki kendi içinde bu önemli bir başarıdır- diğer erkekleri (bunlardan biri yakın çevreden olmasına rağmen senden farklı olan Richard Amcam[24]) hatırlatırdı ve bu da benim için fazlasıyla yeterli olurdu. Ancak kendime böyle bir soru sormadım, onun yerine çocukluğumdan beri bunu yaşadım. İlk sınavım elbette evlilik değildi, ufak tefek değişik saçmalıklardı; her küçük saçmalıkta kendini örnek göstermenle ve beni yetiştirme tarzınla, burada açıklamaya çalıştığım gibi yeteneksizliğimle beni ikna ederdin ve her saçmalıkta doğru olan -yani seni her konuda haklı çıkaran- tabii ki en önemli konu olan evlilikte de doğru olmak zorundaydı. Evlilik girişimlerinde bulunana kadar

[24] Franz'ın dayılarından biridir.

günden güne sıkıntıları ve berbat önsezileri olan ancak doğru düzgün hesap tutmayan bir işadamı gibi yetiştim aşağı yukarı. Arada sırada elde ettiği ufak tefek birkaç kazancı kafasında büyütüp kutlasa da elinde günlük kayıplardan başka bir şey olmaz. Her şey kayıtlıdır ancak hiçbir şey dengede değildir. Sonra sıra bunları dengelemeye gelir -yani, sıra evliliktedir. Ve birdenbire karşılaşılan büyük rakamlara bakınca sanki hiçbir zaman ufacık da olsa kar edilmemiş, her şey koca bir borçtan ibaretmiş gibidir. Şimdi delirmeden evlen evlenebilirsen!

Bugüne kadar seninle yaşantım işte böyleydi ve geleceğe dair hayatıma dair beklentiler de bunlar.

Senden korkmamla ilgili açıklamamı okuduğunda şöyle bir karşılık verebilirdin: "Aramızdaki ilişkinin durumuyla ilgili yalnızca seni suçlayarak işi kendi açımdan kolaylaştırdığımı iddia ediyorsun ancak, görünürdeki çabalarına rağmen, durumu kendin için zorlaştırdığından ziyade aslında daha karlı çıktığına inanıyorum. Öncelikle, tıpkı benim gibi, bütün suçu ve sorumluluğu inkâr ediyorsun yani bu açıdan ikimizin de davranışı aynı. Fakat ben bütün suçu açık bir şekilde senin kapına yığarken, ki bence doğrusu bu, sen hem 'aşırı-zeki' hem de 'aşırı-duyarlı' olmayı seçerek beni de bütün suçtan tenzih ediyorsun. Elbette sonuncusunda yalnızca başarılı olmuş gibi görünebilirsin (daha fazlasını da beklemiyorsun zaten) ama kişilik, mizaç, husumet

ve çaresizlikle ilgili bütün o 'klişe'lerine rağmen saldırgan kişinin ben olduğum, senin ise yaptığın her şeyin sadece kendini savunmak olduğu satır aralarından anlaşılıyor. Bu noktada bile senin, samimiyetsizliğinle, yeterince başarılı olduğun söylenebilir çünkü şu üç şeyi kanıtladın: Birincisi, senin masum olduğunu; ikincisi, benim suçlu olduğumu ve üçüncüsü, yüce gönüllü biri olmandan mütevellit beni bağışlamaya hazır olduğunu ancak -gerçeğin tam aksine- aynı zamanda suçsuz olduğumu da kanıtlamak ve kendini buna inandırmak istediğini. Bütün bunların, senin için yeterli olması gerekirken hâlâ yetmiyor. Hayatını benim üzerimden yaşamayı kafana koymuşsun. Birbirimizle bir savaş içerisinde olduğumuzu kabul ediyorum ancak iki türlü savaş vardır. Birbirinden bağımsız tarafların güçlerini yarıştırdığı şövalyece savaşta her iki taraf da kendi için savaşır; kaybederse kendine kaybeder, kazanırsa kendine kazanır. Bir diğer savaş ise ısırmakla kalmayıp kendi varlığını sürdürmek için kan emecek kadar ileri giden haşaratların savaşıdır. Paralı askerlerin yaptığı budur, tıpkı senin de yaptığın gibi. Söz konusu yaşam olduğunda yeteneksizsin ancak işleri kendin için daha konforlu, daha stressiz kılmak ve kendi kendini suçlamayı ortadan kaldırmak için yeteneğini elinden aldığımı ve kendi cebime koyduğumu kanıtlama çabasındasın. Yeteneksizsen bu seni neden rahatsız etsin ki? Ne de olsa bu tamamen

benim sorumluluğum, şu an tek yapman gereken uzanıp seni hayatın boyunca çekiştirerek taşımama izin vermen, hem fiziksel anlamda hem de ruhen. Bir örnek: Evlenmeye karşı ne kadar istekli olduğunu ifade ederken -mektupta da bu kadarını kabul ediyorsun- aynı zamanda evlenmek istemiyordun fakat kendini zahmete sokmamak için bu birleşmenin benim adımı 'kara çıkaracağı' iddiasına dayanarak evlilikten kaçınma konusunda sana yardım etmemi istedin. Ancak ben böyle bir şeyi hiç düşünmedim. Öncelikle, her şeyde olduğu gibi bu konuda da ben 'senin mutluluğuna engel' olmayı asla istemedim; ikincisi, evladımdan bu tür bir suçlama işitmeyi asla istemezdim. Fakat evlilik konusunda seni serbest bırakmak için kendi kendimi kısıtlamamın bana bir faydası oldu mu peki? Zerre kadar bile olmadı. Benim evliliğin konusundaki isteksizliğim bunun gerçekleşmesine engel değildi, aksine senin tabirinle 'kaçış girişimini' tamama erdireceğinden aslında seni tetikleyen bir şeydi. Evlenmene rıza göstermem de senin beni suçlamanı engellemedi çünkü başarısız evliliğinden her halükârda benim sorumlu olduğumu kanıtlıyorsun. Ancak temel olarak -her konuda olduğu gibi bunda da- bütün suçlamalarımda haklı olduğumu ve asıl haklı suçlamalardan birinin, yani samimiyetsizliğinin, yalakalığının, beni kullandığının hâlâ eksik olduğunu bana kanıtlamış oluyorsun. Eğer feci şekilde yanıl-

mıyorsam bu mektubunla bile beni kullanıyorsun."

Öncelikle, aynı şekilde kısmen sana da yöneltilebilecek bütün bu suçlamanın senden ziyade benden geldiğini söyleyerek karşılık veriyorum buna. Senin başkalarına duyduğun güvensizlik bile benim kendime duyduğum -senin tarafından içime işlenen- güvensizlik kadar derin değildir. Kendi içinde, aramızdaki ilişkinin açıklanmasına yeni bir maddeyle katkıda bulunan bu suçlamanın bir takım gerekçeleri olduğunu inkâr etmiyorum. Gerçekte ise olaylar mektubumdaki kanıtlar kadar birbiriyle tamı tamına örtüşmez tabii, hayat bir yapboz oyunundan daha karmaşıktır; ancak bu suçlamanın beraberinde getirdiği düzeltmeyle -bu düzeltmeyi ne detaylarıyla anlatabilir ne de anlatmayı isterim- fikrimce gerçeğe çok yakından uyan bir yere ulaştım. Bu bizi hem biraz rahatlatır hem de yaşamı ve ölümü ikimiz için de daha kolay kılar.

Franz

Babaya Mektup

"Birbirimizle sessiz sakin geçinememizin doğal sonuçlarından bir diğeri ise benim konuşma yeteneğimi kaybetmemdir. Gerçi her türlü koşulda muhtemelen iyi bir konuşmacı olamayacaktım zaten ama hiç değilse doğru düzgün bir şekilde akıcı bir dil hâkimiyeti edinebilirdim. Ne var ki sen çok erken yaşlardan itibaren konuşmamı yasakladın: Bir elini havaya kaldırarak beni "Tek bir itiraz istemiyorum!" diyerek tehdit edişin, hatırladığım en küçük yaşlardan beri yakamı bırakmıyor."

"Beni neredeyse hiç dövmediğin de doğrudur. Ancak bağırış tarzın ve yüzünün kıpkırmızı oluşu, pantolon askılarını alelacele çözerek sandalyenin arkasına asışın -bunlar benim için dayak yemek kadar kötüydü. Asılmak üzere olan bir adamı düşün mesela. Onu asarsın ve her şey biter. Ama onu, asılması için yapılan bütün hazırlıklara şahit olmaya zorlarsan ve tam darağacının önüne getirildiğinde infazının ertelendiğini söylersen adamın hayatının geri kalanını ona zehir etmiş olursun."

"Bazen önünde dünya haritasının serili olduğunu ve senin de üzerine çaprazlama uzanmış olduğunu hayal ediyorum. Ve sonrasında sadece senin bedeninin kaplamadığı ya da uzanamadığın alanlarda yaşamımı sürdürebilecekmişim gibi geliyor. Benim gözümdeki iri cüsseni hesaba katınca da bana yalnızca ufak tefek, pek de hoş olmayan yerler kalıyor."

ISBN 978-605-9371-67-4
9 786059 371674
₺7
/ panamayayinevi
/ panamayayincilik
/ panamayayincilik
www.panamayayincilik.com